

KAITSE KODU!

9. märts 1929

NR. 10

Hind 20 senti

SALU.

Tänases numbris:

- Kaanepilt: Ungari puszta märtsis.
- Mis kindlustab meie julgeolekut.
- Kindral Larka 50-aastane.
- Lucas: 12.000 mehega üle Belii väina.
- Rannu mäss.
- Noored koikad.
- 500 a. Orleani neitsi Kolgata teekonnast.
- R. L.: Kaitseliidu kafurvägi 1928. a.
- E. L.: Suuskade tõrvmisest ja võidmisest.
- Kellele naeratas õnn?
- Ära tõugatud.
- Maila Talvio: Kured.
- Male.

PIKALAENU PANK - TALLINN

Telegrammi aadress: Riigipank.

Telefoni numbrid:

President	14-91
Direktor P. Kurvits	32-34
Direktor B. Rostfeld	27-87
Inspektor, pearaamatupidaja	1-68
Hüpooteegijaosk ja operatsioonisaal	14-72
Raamatupidamine, eksperdid	18-20

KAITSE KOOBU!

Tellimishind: aastas 6 krooni,
poolaastas 3 krooni, veerand-
aastas 1 kroon 50 senti, kuus
50 senti.

Üksiknumber 20 senti.

Kuulutuste hinnad. 1/4 lehek.
40 krooni, 1/2 lehek. 20 krooni,
1/4 lehek. 10 krooni ja 1/8 lehek.
5 krooni. Esimese kaane sise-
kõlg 50%, tagumise kaane välis-
kõlg 100% kallim.

Nr. 10.

Ilmub üks kord nädalas.

Toimetus ja talitus: Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Telef. 370. Toimetuse kõnetunnid igal äripäeval kella 1/2 9—10 h.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap. Vastutav toimetaja: kol.-ltm. J. Maide. Tegev toimetaja: L. Sõerd.

Mis kindlustab meie julgeolekut.

Rahvasteliit. — Desarmeerimine. — Patsifism. — Sõjaline kaitsevalmis olek.

Julgeoleku ja rahu kindlustamise küsimus on päevakorral kogu maailmas ja selle kiireks lahendamiseks otsitakse kogu aeg abinõusid. Loomulikult leiavad rahu kindlustamise katsed vastukõla esimeses joones väikeriikides, kaasa arvatud ka Eesti.

Meil kuulub tihti mõtteid, nagu oleks rahu saavutamise ja kindlustamise lihtne sel teel, et tuleks sõjariistad maha panna, sõjaline ettevalmistus lõpetada ja noorsugu kasvatada rahuõbralikus ja sõjavastases vaimus.

Kuna küsimus laiaulatuslik ja põhimõttelise tähtsusega, ei ole üleliigne selle juures peatuda üksikasjalisemalt, analüüsides neid abinõusid ja meetodeid, mida kogu haritud maailmas seni rahu kindlustamiseks käsitatakse või millest loodetakse abi. Need on: Rahvasteliit, desarmeerimine, patsifism (sõjavastane ja rahu propageeriv liikumine) ja lõpuks sõjaline kaitsevalmis olek.

Kaitseväge ja eriti kaitseliidu vastased rõhutavad ikka esimest kolme abinõu, kuna riigikaitse ettevalmistuse kulud, inimeste aeg ja energia olevat pillatud asjatult.

Kuivõrd üks või teine ilus rahukindlustamise kava praktilises elus on teostatav ja kas see sobib meile, sellele püüame leida vastuse järgnevatest näidetest.

Rahvasteliit.

Rahvasteliit ja maailmarahu — neid mõisteid nimetatakse ikka ühendatult. On meilgi neid, kes loodavad Rahvasteliidult tulevat reaalselt abi kallaletungi korral

ja seepärast peavad riigikaitse kulusid liigseks koormaks.

Tegelikult ongi Rahvasteliit rahu kindlustamise probleemi kallal töötanud kogu oma eksisteerimise aja, kuid ei ole jõutud mingisuguste konkreetsete tulemusteni.

1924. aastal töötati Genfis välja riikidevaheline kokkuleppe tekst, n. n. „Genfi protokoll“, mille sisuks oli sunduslik vahetõus kõigi riikide vahel kõigis konfliktides ja sõjalise kallaletungi täieline keeld. Kuid — „Genfi protokollile“ on seni kirjutatud alla ainult üksikud riigid ja kokkulepe on jäänud ainult kavaks paberile.

Tõsiselt tõsteti julgeoleku küsimus päevakorrale Rahvasteliidu 8. istungjärgul aasta tagasi. Väikeriigid, eesotsas Holland, nõudsid suurriikidelt otsustavaid samme sõdade tekkimise võimaluse kõrvaldamiseks. Kuid kohe selgus, et reaalselt sammudeks ei ole suurriikidel tõsist tahtmist. Hollandi ettepanek — Genfi kokkulepe viia ellu — kukkus kohe läbi.

Järgnev Poola ettepanek võttis aluseks Genfi protokoll põhimõtted, kuid suurriikide „paranduste“ järel ei jäänud kokkuleppesse enam kohustusi ja see omandas ainult deklaratiivse kuju. Toome siin vastu võetud Poola ettepaneku:

„Rahvasteliidu kongress deklareerib: 1) iga kallaletungisõda on ja jääb lubamatuks; 2) rahvusvaheliste konfliktide lahendamiseks, ükskõik missugust iseloomu nad on, tuleb kasutada rahulisi teid. Kongress deklareerib, et Rahvasteliidu kõigi liikmete peal on ko-

hustus pidada silmas mõlemaid tähendatud põhimõtteid.“

Milline tegelik väärtus on sel kokkuleppel sõdade ärahoimiseks? — See kokkulepe ei pane riikidele juriidilist mingit kohustust ja seda tuleb võtta kui soovivaldust. Maailmapoliitika juhtivad mehed tunnistasid pärast isegi, et kokkuleppel on peaaegselt moraalne tähendus. Kuid millal on kallaletungisõdade puhul arvestatud asja moraalse küljega?

Väikeriikidele ei anna see kokkulepe reaalseid tagatisi kallaletungide eest suuremate naabrite poolt, sest kallaletungi korral ei ole ükski riik kohustatud kallaletungivale appi tulema ja rahurikkujat riiki jõuga sundima sõda lõpetama. Suurriigid ütlevad ära enda peale mingisuguste kohustuste võtmisest kallaletungitavate kaitsmiseks ja seetõttu kaotavad niisugused kokkulepped, kas sõlmitakse neid Locarnos või Genfis. igasuguse tegeliku tähenduse.

Kelloggi rahupakti vastuvõtmine suurema osa maailmariikide poolt oli viimase aja suuremaks sündmuseks maailmapoliitikas. Väljaspool Rahvasteliitu algatatuna Kelloggi pakt püüab ligemalt määrata ära küsimust, kuidas lahendada konflikte riikide vahel ja hoiduda sõjast. Kuid ka siin puuduvad kohustus, mille oleks tegelik tähtsus.

Nii näitavad praktilised kogemused, et Rahvasteliit ei ole praegu veel see õige abinõu, mis väikeriikidele võiks tagada julgeoleku sõjalise kallaletungi eest. Ta suudab anda ainult moraalset toetust.

Desarmeeringimine.

Relvastuse vähendamise küsimus tõusis päevakorrale kohe pärast maailmasõja lõppu. Suured kulud sõjavägede ja eriti sõjalaevastikkude ülalpidamiseks käisid maailmasõjas kurnatud riikidel üle jõu.

Esimeses järjekorras näeme katseid merejõudude vähendamiseks. Novembrikuus 1921. aastal astus Washingtonis kokku konverents merejõudude vähendamiseks. 1922. aasta veebruaris kirjutati konverentsi töö tagajärjena alla n. n. „Washingtoni kokkulepe“, mis osaliselt piiras mõnd liiki sõjalaevade suurus ja arvu. Kaks aastat hiljem Roomas ja 1927. aasta juunis-juulis Genfis peetud merejõudude vähendamise konverents ei annud samuti kuigi suuri tulemusi, määrates ainult kindlaks merejõudude suuruse vahekorral Inglismaa, Põhja-Ameerika Ühisriikide ja Jaapani vahel proportsioonid 5:5:3 ja piirates ristlejate ning allveepaatide suurus ja kahurite kaliibrit.

Need konverentsid on kutsutud kokku asjast huvitatud riikide enest algatusel. Rahvasteliidu algatusel seni tehtud katsed relvastuse vähendamiseks ei ole küsimust seni suutnud viia kaugemale komisjonide nõupidamistest, s. o. tegelikkude sammudeni või vähemalt sellekohaste lubadusteni. Kümne aasta jooksul ei ole Rahvasteliit suutnud kutsuda kokku väevähendamiskonverentsi, sest suurriigid ei taha seda. Läänud aastal tuli kokku väevähendamiskonverentsi ettevalmistav komisjon, kus tuli harutusele konverentsi kokkukutsumise aeg ja koht. Komisjoni istung lõpetati aga veerand tunni pärast määramata ajani, sest ühegi riigi esindaja ei võtnud asja kohta sõna!

Umbusaldus riikide ja rahvaste vahel on liig suur selleks ja mitmesugused vastolud selleks liig teravad, et ükski maailmapoliitikas tähtsamat osa mängiv suurriik julgeks desarmeeringida.

Seega ei ole meil loota rahu kindlustamist relvastuse vähendamise kaudu, samuti ei ole meil suurriikidest võtta relvastuse vähendamises eeskujut. Kui aga väikeriik, olles ümbritsetud hambuni relvastatud naabritest, desarmeeringub, siis ei too see kasu maailmarahule, vaid on ühest küljest naiivne usk utopia teostamisse ja teisest küljest andeksandmatu kergemeelsus, otse kuritegu rahva iseolemise ja vabaduse vastu.

Patsifism.

Maailmaparanduse õpetusi on palju, seda on religioon, sotsialism ja ka patsifism, sõjavastane ja rahu propageeriv liikumine. Patsifismil on seljataga küllalt pikk minevik selleks, et leida mõnigi huvitav ja õpetlik näide niisuguse propaganda tegelikkudest tagajärgedest sõjaliste kokkupõrgete puhul.

Juba ammugi enne maailmasõda oli Euroopas ja Ameerikas hulk rahuorganisatsioone, mis üksiteisega olid seotud Bernis asuva „Rahvusvahelise rahubürooga“. Sel ajal olid patsifistlikkude organisatsioonide liikmeteks peaaegselt kodanlikud elemendid, kuna sotsialistid hoidusid patsifistlikust liikumisest eemale, arvates ainuõigeks rahu kindlustavaks organisatsiooniks olevat proletaarliku internatsionaali.

Tuli maailmasõda ja kohe selgus vahe eluvõraste teoreetiliste targutuste ja reaalelu vahel. Ürgjõuline rahvastunne löi lõkkele. Proletaarlik internatsionaal lagunes ja rahubüroo Bernis lõpetas tegevuse, sest tema liikmete vahel tulid 1915. aasta jaanuarikuus esile teravad põhimõttelised lahkuminekud Belgia erapoletuse rikkumise küsimuses. Siin selgus kohe, et ka kõige veendunumas patsifistis ärkavad siis, kui ta rahva saatus seisab kaalul, ürgjõulised rahvuslikud tunded ja isegi patsifist, s. o. sõjavastane, võtab möödapääsmatu vajaduse korral relva kätte isamaa kaitseks.

Vaevalt oli maailmasõda lõpnu, kui patsifistlik liikumine võttis jälle hoogu ja asutati uusi rahuhinguid. Haagis asutati „Naiste rahvusvaheline vabaduse ja rahu liiga“, Hollandis asutati „Anti-Orlog Raad“, Saksamaal „der Bund Neues Vaterlands“ (uue isamaa ühing), Inglismaal „Union of democratic Control“. Ühisriikides asutati end. presidendi Tafti eestvõttel „League to enforce Peace“.

Inglismaal on kõige rohkem liikmeid „Rahvasteliidu ühingut“, mille eesmärgiks ja ülesandeks on inimesi kasvatada Rahvasteliidu vaimus. Rahvasteliidu ühing on asutatud ka Eestis. Prantsuse rahuühingud koondusid „Délegation Permanent“ nimelisse koondisse, kuna vanem ja mõjuvam nendest ühingutest Prantsusmaal on „La Paix par le Droit“. Saksa väga mitmekesiste rahuühingute koondiseks on „Deutsches Friedenskartell“, mis ühendab rohkem kui kakskümmend suurt rahuorganisatsiooni.

Kõigil neil organisatsioonidel on kokku kümneid miljoneid liikmeid, kes sõja ja rahu küsimustes võivad avaldada teatud mõju. Kuid põhimõttelised seisukohad lähevad neil üksiteisest palju lahku. Kõik patsifistid püüavad selle poole, et kaotada sõda ja sõjaettevalmistused. Kuidas seda püüdu tegelikus elus teostada, selles lähevad mõtted lahku. Üks vool hindab rohkem küsimuse õiguslikku külge (Rahvasteliidu, rahvusvahelise vahekohtu jne. abi), teised tahavad sõda kaotada eetiliste abinõudega (noorsoo kasvatamine sõjavastases vaimus, ajakirjanduse kihutustöö, kiriku mõju jne.).

Kõige rohkem aga lähevad vaated lahku selles küsimuses, kas võtta omaks kvaakerite seisukoht (kurjale mitte jõuga vastu astuda, mingil tingimusel mitte tarvitada vägivalda) või lubada kaitsesõda kui hädast tingitud akti.

Kogu küsimuse keerulisus seisab selles, et sõjavastase kihutustöö juures ometi ei saa unustada iga rahvuse iseseisvuse ja julgeoleku küsimust. Kui propageerida absoluutset rahu ja kuulutada sõda sõjale ja sõja ettevalmistustele (ka kaitsesõja otstarbeks), siis tuleb jätta rahva saatus teiste määrata, teha olenevaks teiste eetilistest tunnetest. Kuid me teame, et riikidevahelises elus on olukord samasugune kui ühe riigi elanikkude juures: suurema osa meie kodanikkude pärast ei oleks üldse vaja politseid ega teisi korraldava asutisi, kuid teiste hulgas leidub ühiskonnas alati isikuid, kes kõlbilis-eetilistes küsimustes ei alistu ül-

disele korrale ja keda peab üldise rahu ja korra alahoidmiseks sundima jõuga.

Samuti on lugu ka riikidega. Siin satubki patsifistlik idee ummikusse. Relvastuse täielisel ärakaotamisel muutuks mitte ainult riigid, vaid kogu maailm suureks anarkia pesaks. Relvastuse osalisel kaotamisel, s. o. vajalise korrahoiu aparraadi jätmisel, võib kallale tungihimuline rahvas salaja ikkagi relvastuda ja ohvriks langeks see rahvas, kes üldist kokkulepet tahaks pidada ausalt.

Seetõttu ei ole patsifistlik liikumine niisugune tegur, mis võiks rahvastele kindlustada rahu ja julgeoleku.

Kaitsevalmis olek julgeoleku pandina.

Eesti soovib alalist rahu esimeses joones juba seepärast, et tema riiklik iseseisvus sõjakeerises ei satuks hädaohtu. Kuid Eesti rahvas ei taha rahu osta vabaduse ja iseseisvuse kalli hinnaga. Väikeriik, nagu Eesti, peab olema niikaua sõjaliselt kaitsevalmis ja relvastatud, kuni need riigid, kelle poolt on karta kallale tungi, ei ole viimase meheni desarmeerinud oma sõjavägesid.

Meie vabadussõda tõendas, et elada tahtev rahvas — ka väikesearvuline — suudab end kaitsta arvuliselt palju kordi tugevama kallaletungija vastu. Teiste riikide abi võib osutada väga vajaliseks ja kasulikuks,

kuid abi antakse ikkagi ainult sellele rahvale, kes end ka ise jõuab kaitsta. Tühja kotti ei hakka keegi ajama püsti. Kui me ise jõuga ei astu vastu sissetungijale vaenlasele, ei saada ükski rahvas meile ainustki sõdurit ega padrunit.

Sõjalise ettevalmistuse vastased ja patsifistid seletavad, et sõjaline ettevalmistus toorestab noorsoo hinge. Sest ei olevat ilus tappa vastase sõdurit, kes samuti on inimene ja peab täitma oma kohust.

Kuivõrra need väited on põhjendatud? — Vöideldes, relv käes, sissetungiva vaenlasega, paneb sõdur oma elu kaalule. Ta peab meeles, et tähtsam üksiku isiku või ka tuhandete elust on kogu rahva saatus ja järeletulevate põlvete tulevik. Sõjakunsti õpetades ja riigikaitsele ette valmistades arendatakse meie kodanikkudes ka niisugust kohusetruudust oma rahva ja omaste vastu, ülivat eneseohverdamist suure eesmärgi — rahva vabaduse — pärast. Seega ei ole sõjaline ettevalmistus inimhinge toorestamine, vaid ülevate ja kaunitate omaduste arendamine. Haledusvooluägne härdameelsus, mis keelaks hävitada kuritahtlikult kallale tungivat vaenlast, on võõras eestlase rasketes elutingimustes kujunenud ja võitluses olemasolu eest karastatud iseloomule. Eesti ema ei hoiu poega tagasi, vaid võitluspäevil astub ka ise mehe ja poja kõrvale võitlusse, et jääda perenaiseks-peremeheks oma maal, oma kodus.

Kindral Larka 50-aastane.

6. märtsil pühitses esimene Eesti sõjaminister — kindralstaabi kindralmajor erus Andres Larka — oma 50. sünnipäeva.

Andres Larka sündis 1879. aastal Pilišveres, Viljandimaal. Oma esimese hariduse sai ta Eesti Aleksandri koolis, Põltsamaal. 1899 a. astus ta 2. järgu vabatahtl. Vene sõjaväe teenistusse ja 22. oktoobril 1902. a. lõpetas Vilno sõjakooli esimeses järgus alamleitnandina. 1905. a. võttis ta osa Vene-Jaapani sõjast. Kõrgema sõjalise hariduse saamise otstarbel astus ta

1909. a. Nikolai sõjaväe- (kindralstaabi-) akadeemiasse, mille kursuse 1912. a. 1. järg. lõpetas. Peale mainitud akadeemia täienduskursuse lõpetamist, 1913. a., arvati Larka kindralstaabi juure ja komandeeriti Vilno sõjaringkonna staabi juure kindralstaabi ameti peale ettevalmistamiseks.

Maailmasõjast võttis Larka osa kindralstaabi ohvitserina.

Päästekomitee päevakäsuga Ajutise Valitsuse loomisest nimetati polkovnik Larka 24. veebr. 1918. a. sõjaministriks.

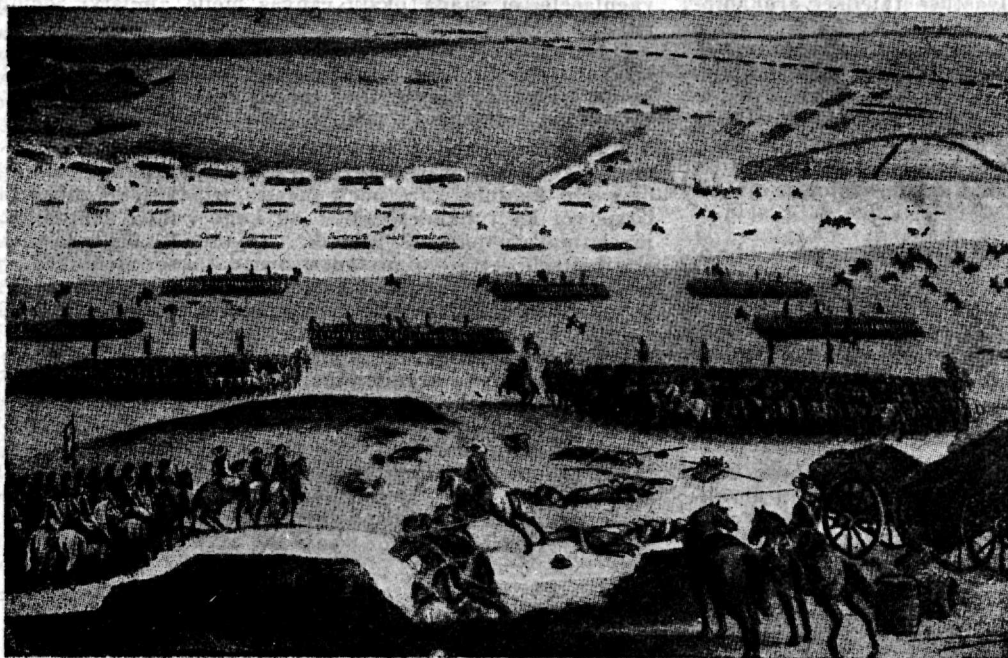
Saksa okupatsiooni ajal nimetati polkovnik Larka Eesti sõjavägede (Eesti diviisi) ülemaks ja 12. märtsil 1918. a. ülendati Ajutise valitsuse poolt kindralmajoriks.

Igasugune Eesti rahvuslik liikumine keelati ära ja juhte ähvardati surmanuhtlusega, kuid sellele vaatamata töötas kindralmajor Larka ühes mõne teise agarama juhiga ja Ajutise Valitsuse liikmega salaja Eesti omakaitse korra välja, ühtlasi kogudes ja organiseerides kaitseliitu.

Kindral Larka suuri sõjalisi teeneid on vabariigi valitsus hinnanud 1. liigi 1. järgu vabadusristi, autasumaa ja rahalise autasu annetamisega. Läti, Soome, Poola ja teiste valitsuste poolt on talle ka annetatud kõrgemaid aumärke.

Soovime lugupeetud juubilarile head terivist, raugemata jõudu ja parimat edu, lootes, et ta tarvilisel korral jälle oma teadmisi ja jõudu võib kodumaa kasuks pühendada.

12.000 mehega jalgsi üle Belti väina.

Tänavune külm talv tuletab meile meele aastat 1658, mil külmataat isegi Daani väinadele nii tugeva jääkatte peale tõmbas, et Rootsi kuningas Kaarel X julges talvel ette võtta 12.000 mehega üle lahe sõjamatka. Sellest teekonnast jutustab huvitavaid lugusid alljärgnevat kirjutis.

Kuningas Kaarel X väed matkamas üle väikese Belti väina.

Jääjumal pühitseb tänava suurt triumfi. Inimkäte jõud ja arenenuima peaja väljamõeldud abinõud on osutunud ainult nõrgaks võitlusteguriks aheldamata looduse vastu. Balti mere rõõmsaid laineid, mis suvistel päevadel mängeldes paitasid rohelisse uppuvaid kaldaid, katab armutu, vaikiv jäävaip. Jääsurm kihutab hõisates mööda merd, sulleb sadamate suud, haarab oma tugevasse sülelusse edasirühkivad aurikud, sunnib seisatama vägevad sõjalaevad ja tungib ikka edasi — lõunapoole, sinna, kus vesi pole tunnud oma turjal jääahelaid.

Seal on näiteks Kopenhaagen, rõõmus daanlaste kapitool, põhjamaade Pariis, kus suvel rõkkab „Tivoli“ lõbus muusika ja enesega rahul olevad pürjerid puhuvad mõnuledes õhku heade sigarite suitsu. Võitünn võitünni järele veeres väinadest välja, kroon krooni peale kuhjus rahakotti — millest siis kurvastada! Kuid ka siin sumbutas külma käsi rõkkava rõõmu. Väinad jäätusid kinni, laevad ei pääsnud edasi, Daani kuningriik isoleerus, kroonide sadu vähenes.

Vähe on neid talvi, mil jää on aheldanud Daani väinu. Ajalooliselt vähe. Ning üks sellistest talvedest on tulitähedega sööbunud ajalukku, jäädvustunud tegude tõttu, mis siis korda saadeti.

Oli veebruar 1658. a. Peale õnnestunud sõjakäiku Poolasse seisatas Rootsi sõjavägi Jytlanti mandril. Ülim pealik oli, nagu siis veel kombeks, tema kuninglik kõrgus ise, Carl X Gustaf. Sõjamees läbi ja läbi, kuigi kuninglikkude kapriisidega. Aastaid oli ta juhtinud oma vapraid hakkapeliitaseid, Rootsi poegi ja Saksa soost sõdureid. Mõlemapoolseks rahulolemiseks — nagu siis ka kombeks oli. Nüüd oli siis saabunud rikka Daani kallastele. Kuid ainult mandrile, kuna süda soo-

vis Kopenhaageni „vend“ Fredriki jutule, kellega ikka „vennalikult“ kistud, pahandatud ja vastastikkü korraldatud lööminguid. Kuid Kopenhaageni jõudmiseks oli tarvis väinadest saada üle. Seekord näis isegi taevataat Rootsi kuningat soovivat: tuli külm ja nii külm, et väinad jäätusid kinni. Tõsi, jää ei näinud olevat just eriti tugev. Mis sellest! Rootsi sõjavägi on võitnud teisigi takistusi! Eks need vaprad 12.000 ikka kuidagi pääse üle väikese ja suure Belti!

Vanad juhid raputasid halle päid: riskantne! Kuid noor Erik Dahlberg leidis kuninga kavatsuse suurepäraseks, võluvaks — ühe sõnaga: midagi sõjamehe südamele.

Uuriti jällegi jääd. Kanti kuhjadena õlgi, kallati kosena vett peale, lasti kõigel ära külmada, oodati, ning vaata! — jää läks tugevamaks. Nii jõudis üleminekuks määratud päeva eelõhtu. Viimased katsed jää tugevuses ei annud just soodsaid tagajärgi. Nagu lainetas veidikese too jääkate, ning pealegi seisid vastaskaldal daanlaste väed. Kui palju, seda oli tolleaegse luureaparaadiga raske kindlaks teha, kuid nii palju teati ikka, et Väike-Belti teist kallast varitsesid jāsse raiutud äraandlikud augud.

Nii õhtul. Hommikul selgus, et jumal on julgete poolt. Õine pakane paksendas jääkatet. Hurraaga tormas kuningas oma tulipäise sõbra saatel sellele läbipaistvale sillale. Hei! Nüüd läheb lahti!

Ilusates sirgetes ridades sammus Carl X Gustafi sõjavägi Väike-Belti jääle. Kuningas ise — nagu ikka kombeks — uhkes saanis, soojasti mähitud nahkadesse ja tekkidesse, uhke nägu silmadeni kaetud. Kuid külma-kuningas sunnib maapeal kroonitud päid alistuma: näpistas lakksaabastes kuninglikke varbaid. Põlnud

midagi parata. Kuningas pidi loobuma mähistest ja sammuma jala ragiseval jääl. Ainult õnneks, sest mõni meeter sõitnud, vajus saan ühes oma kasukasse pöördud kutsariga Belti jäisesse sügavusse. Kas kuninga süda seda nähes külmenes — sellest ei kõnele kroonika, sest kuningas ei kaotanud tol ajal kunagi „fassongi“. Isegi mitte siis, kui daanlastele lähenedes

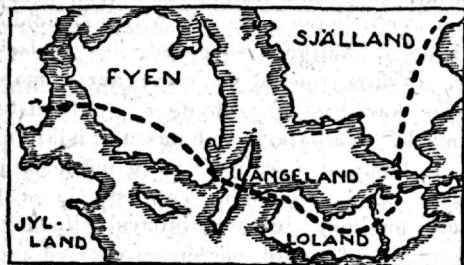
jää murdus

ja paar eskadroni ratsaväge lehvivate tuttidega leidis egiptlaste Punase mere surma.

Tol pole tähtsust! Esimene etapp hulljulgel teekonnal oli seljataga. Tema kuninglik kõrgus ohkas kergendusest, kui ta poolkülmanud varbad tundsid Fyeni saare pinda oma all. Aga daanlased? Külmetanud, ehmunud ja uppumise stseenist pörutatud, unustasid nad koguni vastupanu. Ka seda juhtus tol ajal.

Erik Dahlberg ja Carl X Gustaf põlesid aga hirmust sundida alistuma ka Suur-Belti. Dahlbergi väikesel ratsul ei olnud puhkepäevi. Lakkamata kihutas ta peremehe kannustusel mööda Suur-Belti väina jäävaipa. Ja päeva paari pärast võis Dahlberg raporteerida oma kuningale: „Jää on tugev! Kas või 300.000 kuradit võib sealt üle kihutada.“

Kuid vanad hallpead kahtlesid ikka. Kuulutasid kadu ja õnnetust. Kuningaski lõi kõhklema. Mõtles veidi ning vilistas siis hallpeade targutustele. Ei saa

Kuulsusrikka sõjaretke marsruut.

ju julge Rootsi sõjavägi oodata suveni, mil laevastik võiks läheneda saarele. Edasi, ikka edasi!

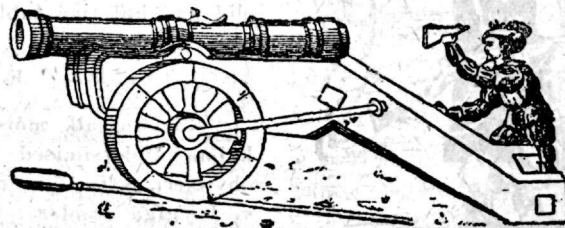
Lehvivate sini-kollaste lippudega, kindlas marsitaktis algasid rootslased uut retke. Kõige ees Erik Dahlberg, mehine nagu tõsisem kui harilikult, huuled

Talvise sõjaretke juhataja sõjamarssal Erik Dahlberg.

kokku surutud, kuid silmades kindel usk. Valmis langema oma „hulljulguse“ eest. Sõdur ja mees — nagu harva neid näeb jumala päike. Kuski taga nagises ka kuninga saan. Ja veel teine: Prantsuse saadik Terlon, kes oli usaldanud oma viisakusest lõhnava hinge Suur-Belti tujude hooleks. Vahetevahel tõstis ta oma lõunamaist pead ja vaatles neid 12.000 meest, kes Langelandi ja Lolandi vahelisel 15-kilomeetrilisel jääväljal rühkisid edasi — sihi poole. Ei olnud enam read sirged, ei läikinud saapad ega hiilganud näod, kuid tahe oli endiselt kindel. Ja 11. veebruaril 1658. a., peale kuuepäevast rännakut, saabus kuninglik seikleja Sjellandi pinnale. 26. veebr. kõneles Carl X Gustaf „venna Fredrikiga“ ja sõlmis igavese rahu lepingu, mis kestis — kuni järgmise suveni (!). Kuid vahepeal korraldas Fredrik „võitjale“ uhkeid pidustusi, kus ei puudunud seedimist rikkuvad delikatessid ja rasked veinid. —

Lucas.

Rannu mäss

Paljudel on veel elavalt meeles 1905. a. verised sündmused meie kodumaal. Parunitest juhitud kohalikkude Vene võimukandjate raudse rusika all rängalt kannatades ei saanud rahvas vabaduse otsimise lõõmendavale tungile vastu panna. Üks sääraestest vabaduskatsetest, n. n. väikekaliibriline „Mähtra sõda“, pääsis tol ajal valla Rannus — Valgamaal. Kuid nagu teisedki katsed, nii suruti ka see võimukandjate poolt armutult maha. Alljärgnevas kirjutises antakse kaasaegse sulest Rannu 1905. a. sündmuste kohta lühike ülevaade.

Oli ärev aeg, kus vastuvõtlikku pinda leidsid kõiksugu kuulujutud. Korraga käis sõnum ringi: Tallinna pool on madrused maale tulnud, Riia poolt läheneb rüüstates ja põletades mustsada Valgale. Valmistuge vastupanule!

Ei aidanud ükski rääkimine ega kellegi kaine kõne, vaid enne ei lepitud, kui kõik valla püssimehed — vaenlasele vastu astuv jõud — vallamaja juures üle vaadati ja luure — Artur Bach — Valga poole saadeti, kes aga rahustava teatega juba Rõngust tagasi tuli.

Veel praegu, mil kirjutatan neid ridu, ei saa tagasi hoida naerumiet, mida esile kutsus vahva püssimeeste välimus, kes teadmata kelle käsul hommikul vara vallamaja juure suure tõsidusega kogunesid, igal oma roostetanud haavlipüssiloks kaasas, millega küll võis hirmutada vareseid, kuid mitte tagasi lüüa pealetungivat vaenlast — mustasada.

24. novembril 1905. a. kuulutati välja sõjaseadus Liivi kubermangus, mis Rannu rahva peale mingit mõju ei avaldanud ja mis tuli küll sellest, et kellelgi aimu ei olnud, mis tähendab öieti sõjaseadus. Käremeelsed ei lasknud end eksitada, ei loobunud koosolekul käimisest, vaid tegutsesid endiselt, kavatsedes koguni 12. detsembr. tormilisel üldkoosolekul vallaametnike korddamist toimida, mis õnneks kainemate vahelesegamise tõttu nurja aeti. Kuid poolte rahuldamiseks valiti kahest pahest vähem ja võeti vastu rida üle maa tutta-

vaid otsusi, milles nõuti mõisnikkude eesõiguste ja kiriku regulatiivmaksude ärakaotamist, emakeeles õpetamist algkoolis, kohtutes ja ametiasutustes Eesti keele maksmapanemist, laastavat metsade raiumist ja müümist mõisnikkudele ära keelata, kõrtsid sulgeda, teetegemise kohustust ka mõisate peale laiendada ja valla rahaga sõjariistu osta rahva varustamiseks — mustasaja vastu.

Need otsused pidi vallasekretär kohe maha kirjutama ja Vene keele tõlkima, mis puhtsüdamlikult teatavaks tehti talurahva asjade komissarile, rahvakoolide inspektorile ja Rannu mõisa omanikule. Viimasele otsust kätte viima valiti kolm meest: peremees — Otto Riistan, talurentnik — Jaak Unn ja maatamees — Kusta Nurm, kes kirja mõisa viisid ja seal valitseja kätte ära andsid, kuna v. Berg ise ikka kuhugi ära öeldi olevat sõitnud.

Seega lõppesidki öieti kõik Rannu rahutused. Teade, et sõjavägi kindral Orloviga eesotsas välja joudnud, kust karistav lentsalk Viljandi saadetud, kes sealsest vanglast 50 vangi välja toonud ja järve ääres maha tapnud, kusjuures karistussalga ohvitser, rittmeister v. Sievers, elumärke avaldajaid mahalastuid isiklikult revolvrast veel üle kõmmutanud, pani mehi mõtlema ja kui veel kuuldi, et karistajad juba Tarvastu ja sealt edasi Kolga-Jaani jõudnud, igalpool inimesi vitsadega lõhkunud ja surmaga karistanud, põgenesid mitmed aegsasti ära ja seda mitte ilmaaegu. Sest 14. jaanuaril 1906. a. ilmusid õhtu eel Oiu poolt üle Virtsjärve jää 18 ratsadragunit Randu, kes kirikust mööda, läbi Noor-maküla, mõisa poole pikas hanereas liikusid, regedel mõned vangid kaasas.

Nüüd oli kõikidel selge, miks v. Berg Riias ja hiljuti Viljandis käinud. Tema tegu! kuuldus igast suust. Hirm valdas kõiki, iseäranis aga neid, kes oma südame-tunnistuse puhtuse juures kahtlesid. Veel samal õhtul olid nad kui tina tuhka kadunud.

Karistused.

Karistussalk mõisa jõudes pani kohe esimesel ööl käima läbiotsimised ja vangistamised taludes. Kaks ohvitseri, politseikordnik ja mõned dragunid, mõisahärra v. Bergiga eesotsas, viimasel lai valge side — Tartu linna kaitsemiihitsa märk — varukal, sõitsid kuus kohta läbi, ei tabanud aga püüetavatest ühtki. Ainult nahaparkija Jüri Maiste, kelle juures otsitav Kusta Nurm

Rannu „mässajad“ oma tuletukkidega.

korteris oli, viidi mõisa, kust ta viimaks kohaliku preestri Savi eestkostmisel terve nahaga pääsis.

Pühapäeval käsutati rahvas vallamaja juure kokku, kuhu kell 2 p. l. punakübarates dragunitega ilmusid: rittmeister Karl v. Sievers, leitnant v. Helmersen, Rannu mõisa omanik v. Berg ja Valguta mõisa valitseja parun Tiesenhausen.

Vallamaja trepi ümber koondatud rahvale, kes pead paljastades seisis, pidas rittmeister eestikeelse järgmise kõne:

„Miks olete hulluks läinud, masuurikuid uskunud, rumalusi teinud ja mõisa põhukuhje põletanud? Teie tahate mõisa metsad ja kõrtsid kinni panna ja tõrgute kirikuõpetajale maksusid maksmast! Miks toimetate nii omapead ja pole mitte läinud mõisahärra ehk õpetaja juure nõu küsima? Ja nüüd oleme meie keisri käsu peale tulnud teid valju karistusega rahustama, sellepärast andke välja kõik vargad ja ülesässitajad!“

Rahva hulgast protesteeritakse ja seletatakse, et siin karistust väärivat midagi ei ole tehtud ja kuigi meelte rahustamiseks seadusevastaseid otsusi valla üldkoosolekul vastu on võetud, siis ei ole neid ometi keegi mõelnud omavoliliselt täide viia. Põhupõletajad on aga mõisa oma mehed, kes juba vangimajas karistust kandmas.

Rittmeister sosistab v. Bergiga midagi põhupõletajatest ja lausub: „Ma tean, et Rannu rahvas on vagusam olnud, aga Tamme valla*) mehed! Noh, nendega räägime teine kord. Nüüd siis antakse teile igaihele valge paberisedel, kuhu peale kirjutage kihutajate ja varaste nimed ning kokkurullitud sedelid pange kontori laual olevasse minu kübarasse.“

Algas vallakontorist läbikäik ja sedelite äraandmine, millest täitus ohvitseri kübar. Kuid rahva hulgas ei leidunud ühtki äraandjat! Järelevaatusel selgus, et kõik sedelid olid puhtad.

Pettunult seisis v. Berg laua ees, kellele rittmeister küsivalt otsa vaatas. Pealekaebajat tabas nähtavasti tunne, et sel tõsisel silmapilgul ka mõisa „oma mehed“ ta maha olid jätnud.

Katsuti veel rahva hulgast üksikute, ustavamate isikute kontori kutsumisega ässitajate, üleskihutajate ja varaste jälile saada, kuid asjata. Võeti siis vallast valju käsu peale kokku toodud 60 püssi ja 22 revolvrit kaasa ja sõideti mõisa tagasi, kus laskeriistad sepapajas puruks taoti.

Teisel päeval kogunes Tamme valla ja Rannu rahvas aegsasti vallamaja juure, arvates: egas eilsest halvemat tule.

Karistussalk endises koosseisus asus vallamajja ja kutsuti kontori Verevi külla mölder J. Mittal, kellele kuulutati, et ta kohe maha lastakse sellepärast, et julgenud 12. dets. valla üldkoosolekul öelda: Kui vallavanem raha sõjariistade ostmiseks välja ei anna, lastakse ta maha. Seda ootamatut otsust kuuldes minestas Mittal ära ja kukkus selili põrandale, kuid varsti meelemärgusele tulles tõendas ta põlvili oma süütust,

*) Endine kroonu vald, ühendatud Rannuga.

seejuures kaelas kantavat ristikest esile tuues. Päriti vallavanemalt ja kirjutajalt järele, kes valla koosolekul kõike oleksid pidanud kuulma ja nägema. Kuid et mõlemad ütelse kuulmist eitasid, karjus rittmeister vihaselt: „Teile on tarvis kõige esiti 200 kere peale anda, küll siis teate, kes ütles! Teie julgete kõiksugu rumalusi rahva nimel kirjutada ja katsute veel mässajaid varjata. Minge kohe ja näidake sõduritele, kust saab kõige lähemalt vitsu!“

Viie draguni vahel sammub näost surnukahvatu vallakirjutaja rahva hulgast läbi, läheduses oleva surnuaia poole vitste järele. Rahvas kõige pahemata aimates tõmbub trepi juure, et härradele süütumate otsarbetut karistamist selgeks teha.

Surnuaeda kaskede juure jõudes olid sõdurid väga kohmetud ja kohta austades arvasid mitte kohaseks siit karistusvitsu võtta. Minki siis „Kooli“ talu kopli, kust dragunid vitsad võtsid ja vallamaja juure tagasi minnes kirjutajale naiivilt nõu andsid keisrile kirjutada. Kuid kirjutaja seletust ära kuulates, et keisrile kirjutamine on tühine vaey, kuna siin tegemist kõikvõimuliste mõisnikkudega, ei teadnud nad teist nõu anda kui ära kannatada vitsakaristust, mis õieti nii hirmus ei olevatki. Sest nemad, sõdurid, olevat inimlikud, saavat seisukorrast täiesti aru ja andvat hoope nõndaviisi, et peened, lihasse iõikavad vitsaotsad karistatava all oleva pingi vastu purunevat. Nõnda olevat nad ikka toimunud, et pehmedada karistust.

Kui vitsadega vallamaja juure jõuti, oli parajasti kirjutaja hinge eest kauplemine käimas. Südidalt rääkis Rakke talu peremees Jaan Olt, samuti Tamme kooliõpetaja Eduard Kärp, kuid kõige mõjuvamalt tegi seda Noorma-Otsa talu peremees Jaan Jürgenson. See pika habemega Vanemuise välimusega vanamees seisis sirgelt ja vaikides rittmeisteri ees, kes sõnas „Ärge rääkige ilmaaegu! Teie kõik olete süüdi ja karistusväärilised, kuid mina ei suuda ometi kõiki teid läbi vitsutada ja seepärast saavad mõned teie hulgast peksa.“

Korraga astub Jürgenson sammu ettepoole, viskab oma mütsi ohvitseri jalge ette ja räägib julgelt: „Kui siin tingimata karistusi tahetakse ette võtta ja meie kõik oleme süüdi, siis hakake kõige esiti minust peale!“

Rittmeister silmitseb teravasti ootamata julget rääkijat, rahutumalt lainetavat rahvahulka ja lausub viimaks vallakirjutaja poole: „Et rahvas teid nii südisti kaitseb, muudan oma otsuse. Teie olete vaba ja võite minna!“

Ka vallavanem Juhan Puidak ja mölder Mittal vabastati. Kuid pidi ikkagi kedagi karistatama ja selleks tiriti kontori Tamme mõisa tööline Hermann Kangur, kes kustki tee pealt vedelevat telefonitraati koju oli toonud ja keda nüüd süüdistati telefoniliini lõhkumises.

Kangur tõmmati pikema jututa pingile, paljastati ja teda kinni hoidma pandi peremees Jaan Olt ja Otto Riistan. Lagemata laoti talle hoope, mida jagasid kaks sõdurit teine teiselt poolt, kuna rittmeister juures seisis ja taskukella järele peksuvältuse määras.

Vapustavalt mõjus Olti peale peksetava kinnipidamine, mis oli rittmeisteri poolt määratud tasuks ta südi

„Kui siin tingimata tahetakse ette võtta karistusi ja meie kõik süüdi oleme, siis hakake kõige esiti minust peale!“

kaitsekõne eest. Hambaid kiristades ja vihaselt vandudes tõusis ta külma vee rüüppamise järele voodilt ja kadus ärritusest lõõtsutades vallamajast, kuna läbipeksetud Kangur aegamööda lähedal oleva apteegi poole liikus, et saadud viitsahaavu rohuga võida.

Sõdurid, vitsu kaasa võttes, lahkusid ühes härradega vallamajast, kuhu rahvast ainult mõned üksikud jäid — päevasündmust arvustama. Pikemate läbirääkimiste järele otsustati Tartu saata vallakirjutaja, kes karistussalga tegevust pidi katsuma laiemalt teatavaks teha. Kohe saadeti ta vastu ööd minema.

Asjatu abiotsimine.

Vallakirjutaja, keda voorimees oma ääretumas arguses hakkas pidama pagulaseks võimude eest ja ta maanteele maha jättis, jõudis jala, läbi ööd, hommikul Tartu, ilmus talurahva asjade komissari juure, kellelt rahvale kaitset palus. Kuid seal vastati õlgu kehitades: „Meie oleme käsu saanud karistussalga tegevusse mitte kuidagi segada ja nõnda ei või me kahjuks midagi teha.“

Nõutumalt ruttas kirjutaja „Postimehe“ toimetaja Jaan Tõnissoni juure, kellele karistussalga tegevust kirjeldas. Siin ei kehitatud abitumalt õlgu, vaid silm täis mehist julgust, sõrmed rusikasse surutud, tõusis Tõnisson toolilt ja lausus: „Mitte üksi Rannus, vaid üle maa käib valuhüüd. Teen kõik, mis suudan. Läheme kohe kindrali juure, kus olete elavaks tunnistajaks, sest kõik minu tõendused karistussalga karmist tegevusest öeldakse liialdusteks.“

Ohvitseride klubis protesteeris Tõnisson valjusti kindrali ees karistussalga tegevuse vastu, nõudes süüdlaste kohtuvõimude kätte andmist. Kuid kindral, kes protesti ära kuulas, jäi ükskõikseks külmaks ja ei võt-

nud vaevaks kaasatoodud „elavat tunnistajat“ ühe sõnagagi austada, vaid tähendas kuivalt, et vallad üliteravaid, seadusevastaseid otsusi on teinud, mida kuidagi lubatavaks ei tule pidada.

Ohvitseride klubist rahuldamatult välja tulles julgustas Tõnisson soojade sõnadega ehmunud vallakirjutajat, lubades astuda mõjuvamaid samme.

Veel samal õhtul seati kokku telegramm ja saadeti Vene vabameelsetele lehtedele avaldamiseks tuntud „Jurjevi Eesti intelligentside avalik protest“, kus rõhutati, et revolutsiooniline liikumine mitte sihitud ei ole riigivalitsuse vastu, vaid et selle esile on toonud meie maa agraarolud ja et mõisnikud valitsusvägede abil oma isiklikke arveid õiendavad, inimesi viitsadega lõhkudes ja surmaga karistades, kusjuures karistussalkade juhtideks on meie maa mõisnikuseisusesse ja -pererkondadesse kuuluvad ohvitserid.

Paaripäevase linnas viibimise järele pööris abiotsija vallakirjutaja rõhutatud meeleolus Randu tagasi.

Karistused mõisas.

Vaheajal tegutses karistussalk Rannus ja lähemas ümbruskonnas energiliselt edasi. Päeval käidi siin ja seal naabervaldades „kohut pidamas“, öösi aga inimesi püüdmis, mõisas kokkuseatud nimekirja järele. Käidi kuni 30 kilomeetri kaugusel, kuid otsitavaid ei leitud, kuna vähemad süüdlased kätte saadi.

Ägedasti otsiti taga Kommi talu noort peremeest, Ants Rosenbergi, kelle tabamiseks sõideti Viljandi maakonda, Kärstna valda, kus ta sugulaste juures peidus arvati olevat. Kuid Rosenbergil oli õnne — teda ei leitud. Kui kirglik kütt ja Virtsjärvel kalapiüüdjä oleks ta käsi vististi halvasti käinud, mida oletada lubas järgmine ennem olnud juhtumine.

Möödunud 1904. a. sügisel sõidab ühel päeval Rannu mõisaomanik ühes oma külalisega — praeguse karistussalga juhi v. Sieversiga — metsa ja kohtavad Rosenbergi, kes, püss kaelas, oma talu lähedal metsa ääres tee peal paha aimamata seisab ja möödasõitvaid saksu silmitseb. Kohe peatutakse ja mõlemad tormavad „salakütile“ kallale. Tekib äge sõnavahetus:

„Anna püss siia!“

„Ei anna. See ju minu püss!“

„Anna püss siia ehk meie võtame ta vägisi!“

„Katsuge aga võtta!“ lausub R. püssi kõvasti kaenla alla surudes ja krampplikult seda kinni hoides. Küll katsevad mõisnikud kangekaelse kaenla alt püssi välja väänata ja R. sõrmi püssiraua ümbert lahti kangutada, kuid asjata. R. on tugeva kondiga mees, kõva vastu panema ja pistab korruga pööraselt karjuma: „Appi! Riisutakse. Tulge appi, mõrtsukad on kallal!“

Kisa peale ilmub talurahvas õue, vaatleb värava taga teel rüselejaid mehi ja ruttab peremehele appi. Mõisnikud aga lasevad peremehe lahti, istuvad vankrile ja sõidavad kähku minema.

Rosenberg, seega mitte rahuldatud, teatas juhtumisest võimudele, süüdistades nimetatud mõisnikku oma isiku teoga haavamises ja omavolilises tema varanduse äravõtmise katses.

Asi tuli kohaliku rahukohtuniku juures Nuustakul arutusele, kus v. Berg tema peale tõstetud süüdistuses õigeks mõisteti ja v. Sieversi kui sõjaväeteenistuses seisva ohvitseri vastu süüdistus lõpetati.

Seda häbematu talupoega arvasid mõisnikud nüüd heaks eeskujulikult karistada, mis aga saatuse tahtel korda ei läinud.

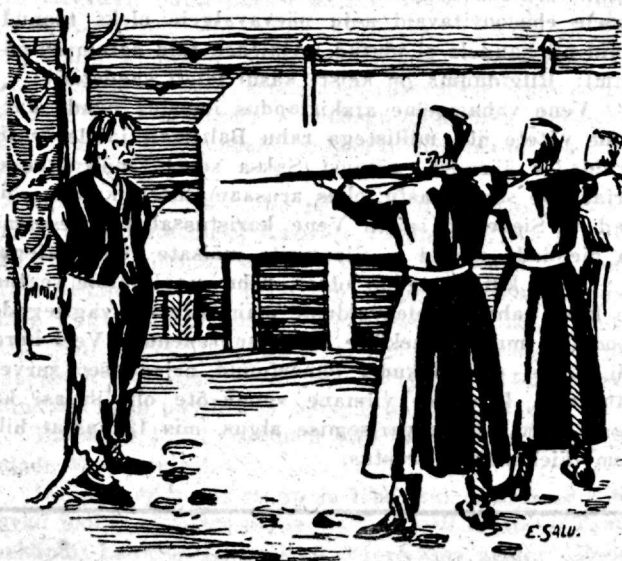
Otsiti ja vangistati mitte üksi mässuliikumisest osavõtjaid, vaid ka igasuguseid kahtlasi ja kohtuliku eelkaristusega isikuid. Nii oli teiste hulgas kaks paha kuulsusega isikut mõisa toodud: küla pussikangelane rätsepp Kivi Valguta vallast ja keegi Muttik Elvast, kes pidi maha lastama. Kuid neil mõlemail õnnestus pääseda.

Muttik oli hommikul puruhaige, lamas põrandal, jampsis, oigles, viskles krampides ja palus Jumala nimel tuua õpetaja, sest ta surevat. Haige palve täideti ja peale õpetajalt jumalaarmu saamist jäi Muttik rahulikult üksikusse tuppa õlgedele lamama. Sõdurid mõisa kööki lõunale minnes jätsid „suriija“ haige valitseja maha ülemisele korrale väheks ajaks üksi, kuid tagasi tulles leidsid tühja toa eest. Aeti kogu vald jalule, otsiti kõik lähedalolevad talud ja metsasalud läbi, kuid tagajärjeta. Jooksikut ei leitud mitte üksi üles, vaid seejuures tuli ilmsiks, et üldises segaduses ja otsimistuhinas vangide hulgast ka rätsepp Kivil korda oli läinud jäljetumalt kaduda.

See kahe vangi põgenemine sai saatuslikuks Värdi Läänele, keda juhuslikult teel oli tabatud ja mõisas kinni peeti. Kõikide hirmuks otsustati ta surmata, sest teisi suuremaid süüdlasi enam käepärast ei olnud.

Ilma et Läänet üle oleks kuulatud, teatas rittmeister temale õhtu eel surmaotsuse, mille see külmavereiselt vastu võttis ja ainult üht palus: Lubatagu jumalaga jätta kaasvangidega. Selleks anti viis minutit aega.

Kaaslasi suudlemisega jumalaga jättes sammus

Wärdis Lääne mahajaskmine.

Lääne vahvalt sõdurite ees tapakohale, mõisa lautade taha, heinamaale. Ja kajas talvepäeva õhtueelses vaikuses üle valla pussi-kogupaugu ragin, ning vaese lesenaise poeg oli elavate hulgast pühitud.

Kummuli lamas laip valge lume peal, pea nelja pussikuuliga tagant läbi puuritud. Veel samal õhtul koristati ta väljalt ja asetati Rannu surnuaia kellatorni alla surnukambri.

Kuid karistusi jätkati mõisas.

Peksupinki toodi ärapõgenenud Muttiku ema, üle 60-aastane eideke, kellelt kurjalt poja redukohta nõuti. Et aga emake sellest midagi ei ütelnud teadvat, tõmmati ta maha ja anti kolm korda järgimööda väikeste vaheaegadega, iga kord 50 vitsahoopi. Kuid emake vaiksiks kui haud.

Muttikile järgnes pooleteramees Kusta Kurik, keda süüdistati mõisa heinte varguses. Lugematult sai ta hoope ja seda kõik, nagu rahvas teadis rääkida, päris süütumalt.

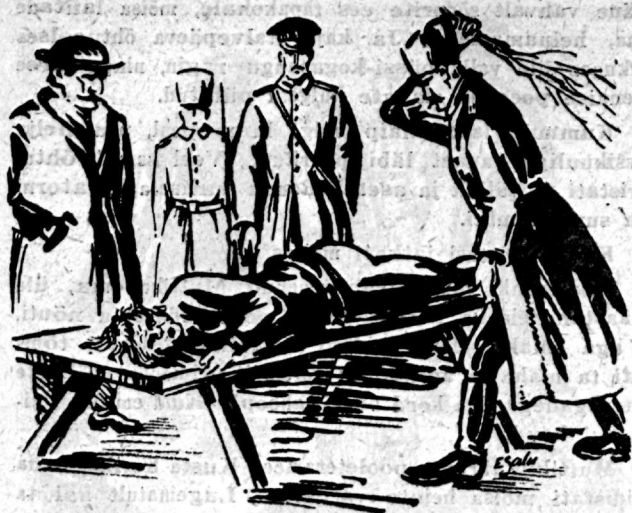
Õhtueha oli kustumas, kui peksmine lõpetati ja sõdurid ruttasid mõisa kööki õhtusöögile, kus neid ootas rammus toit, värskel veiselihaga, mida mõisa heldel käel valla kulul karistussalga meeskonnale andis.

Järgmisel päeval algas lõpuarve tegemine vangidega. Otepääst kinnivõetud ajalehe „Uudised“ toimetaja Peeter Speeki kaks poolvenda saadeti Tartu vangimajja; Vöisiku vallast vangina kaasatoodud noor ministerkooli õpetaja K. vabastati suure tegemisega rahva palvel. Kuid enne pekseti ta mõisa tallis läbi, missugune toiming aga katkestati, sest et peksetav hakkas oksle ja minestas. Ülejäänud „mässajad“ viidi õhtu eel orjajast tuntud nuhtluskohale — mõisa hobusetallide juure kuuri alla, kus valmistoodud vitsade hunnik head ei tähendanud.

Valguta vallast kinnivõetud pobuli perekond: Jaan, August, Ado ja Jüri Kallas — viimane karkude najal käija, Jaapani sõjas raskesti haavatud — sai igamees 100—200 vitsahoopi. Neid kahtlustati varguses. Jüri Kallase naine Kata, kes mehele süüa järele toonud, tõmmati maha ja anti talle 100 hoopit seepärast, et ta oma meest vargaks ei tunnistanud. Lugematult hoope sai keegi Tiido Pangodist, mis eest, jäi teadmatuks. Viimasega käsutati maha heitma sõdurite vahel vaevalt ja-lul püsiv, värisev ja lödisev eideke Mai Muttik, kes härdasti rittmeistrilt armu ja halastust palus, tõendades, et ta ihu eilsest peksust katki ja väga valutab. Kuid ei aidanud siin eide härdad palved. Rittmeister, vahepeal pimedaksläinud kuuri all tuletikku põlema süüdates, kummardus maaslama ja üle ja selle paljastatud ihu vaadeldes, lausus: „Ah, sina oled küll juba peksta saanud. Aga andke temale veel 25!“

Ja jällegi vingerdas vanake vitsahoopide all, ägades ja Jumalat paludes, et see piinale kord lõpu teeks*).

*) Rannu Noormaküla sepa August Liibuski jutustus, keda salaküttimise pärast mõisas kinni peeti, kus ühes kalur Jaan Aintiga sunniti teisi peksuma, mis eest ise nahatäieta pääsesid.

Mai Muittikule antakse ihunuhtlust.

Seepeale lõpetati nuhtlused. Läbipeksetuid sissamassasse jättes ruttas karistussalk laupäeval, 22. jaanuaril, kell 10 õhtul Rannu mõisast minema — Tartu poole.

Nagu raskest luupainajast vabanenud, hingas valla-rahvas jälle kergemini.

Järelkaja.

23. jaanuaril oli mahalastud Värdis Lääne matusepäev. Hoolimata vastuvabanenud karistussalgast oli surma- ja hukkamise ootamata palju rahvast, kes õige vabalt ja julgelt karistussalga tegevust arvustas, üksteiselt küsitledes: Kas oli siin nuheldud riigi- või mõisa- vastaseid?

Üldiselt oldi arvamisel, et Värdis Lääne tähtsusetus isikus lepitushoover oli toodud, mida Rannu rahvas ei peaks unustama. Ja tõesti sündiski esialgu nagu midagi sellesarnast: Lääne hauakäabast kaunistasid kaua aega tundmatud käed valgete ja punaste lilledega, nii et politsei sai juba rahutuks ja korraldas järelevalve, mis aga tagajärgi ei annud.

Elu läks nüüd jälle harilikku rada ja pagulased — tõsised liikumise tegurid — ilmusid pikapeale kõik koju tagasi, kus neid keegi ei tülitanud, olgugi, et rittmeister nende kinnivõtmiseks kirjaliku käsu vallavalitsusele oli annud. Peale sandarmivalitsuse ohvitseri, kes Tartu kutsutud vallavanemat, kirjutajat, kooliõpetajat Kärpi, peremeest Riistani ja mõnd teist terve päeva kõikisugu ristküsimistega vaevas, ei tehtud mässuliikumise uurimise või selle mahasurumise küsimusega lähemalt midagi tegemist. Ainult vallavanemal ühes sekretäri- ga tuli kuberneril käsul seitse päeva Tartu politsei- valitsuse pogriss ära istuda — detsembrikuus lubamatust valla üldkoosolekust osavõtu pärast.

Karistust kannatanud isikutest sõandas ainult Jaapani sõja kangelane Jüri Kallas kaevata, mille tagajärjel augustikuus keegi ohvitser Randu ilmus, kes Kallase üle kuulas, järele pärides, millega võivat ta tõendada, et tema mõisaomaniku pealekaebamisel on pek- sa saanud. Muidugi ei võinud Kallas seda millegagi tõendada. Toimis ju karistussalk sõjaaegse seaduse järele kui väljakohus, ilma kedagi vormiliselt üle kuulmata. Rahvas oli täiesti karistava lentsalga juhi rittmeister v. Sieversi ja mõisniku v. Bergi hirmu ja armu alla antud, kes enam küll mõisa kui riigi huvi kohaselt karistusi ette võtsid ja elu ning surma üle otsustasid.

Ainukesed, kes karistuspäevil mõisas julgesid käia ja karistussalga juhi jutule minna, olid meie kohalikud vaimulikud — kirikuõpetaja ja preester, kellede tegu- viis oli äärmiselt lahkuminev: Kuna õpetaja Assmuth rittmeisteri kõne ajal selle kõrval vallamaja trepil seisis ja kõnelejale kiriku maksuvõlgu meele tuletas, teda sõbralikult varukast tõmmates, asus preester Savi rahva hulgas, kus sedelite väljajagamisel tasakesi tähendas, et parem on, kui sedelid puhtaks jäävad; preester Savi käis mõisas nii mõnegi eest palumas, mis tagajärjeks ei jäänud, kuna õpetaja Assmuth selle vastu rahvast täiesti kõrvale hoidis, öeldes abiotsijaile: „Mina ei või kellegi eest palluma minna, sest nemmad võivad ju suured süüdlased olla!“

Karjane oli jätnud oma eksinud lambad saatuse hoole ja ei kuulnud nende häält...

*

Üldiselt võttes ei olnud Rannu karistused mitte veel kõige karmimad, sest oli kodumaa kohti, kus karistussalgad mitte ükski vitsanuhtluse ja mahalaskmisega ei piirdunud, vaid süüdistatavaid häbistavalt üles poosid, nende varandused ja asulad tulega maatasa tehes.

Vene riigiduumas oli äge meelepahatorm lahti puhkenud. Meie rahvasaadikud kogusid kiiresti andmeid karistussalkade tegevuse kohta, et saadud materjali põhjal esineda arupärimisega, mis üllatavaid ja valit- susele ebasoovitavaid asju päevavalgele oleks toonud. Kuid nii kaugele ei jõutud. Ajalehed tõid ootamatu sõnumi: Riigiduuma on keisri käsul laiali saadetud!

Vene vabameelne ajakirjandus imestas nende kar- mide võtete üle, millistega rahu Baltimail jalale seati, avaldades äärmist põlgust Saksa soost mõisnikkude orjakaegse surve vastu, olles arusaamatuses, kuidas võivad v. Sieversid seista Vene karistussalkade eesotsas ja õiendada arveid v. Sieversite mõisate rüüstajatega.

Kuid kurbmäng oli otsas, rahu maal jalale seatud ja Eesti rahva meeleavalduste mahasurujate vägitegude lood ühe musta lehekülje võrra suurenenud. Veel kord oli Saksa mõisnikkudel õnnestunud orjakaegset survet läbi viia, kuid see viimane võimuvõte oli ühtlasi ka sama võimu kokkuvarisemise algus, mis 12 aastat hil- jem täiel määral teostus.

„Kaitse Kodu!“ nr. 12

ilmub 23. märtsil suurendatud kaustas ja suurendatud eksemplaride arvul naiskodukaitse Tartu ringkonna erinumbrina.

Noored kotkad

Kuidas töötab ja mida pakub kaitseliidu peastaabi rändkino, seda on näinud ja teavad vist väga paljud. Kuid mis on jäänud meist seni seitsme pitsati taha, need on muljed ja elamused, mis on jäänud rändkino juhi meele ja südamesse „suure tummaga“ maad mööda ringi rännates. Laseme seepärast neist rändkino „operaatoril“ enesel alamal jutustada järgmist.

Maainimestel ei ole erilist janu ega tungi lõbude järele, mis võõrad või tutvustamata, ja nendesse suhtutakse umbusklikult, kuid kui midagi võetakse ette vaadata, siis tehakse seda asjalikult ja täie andumusega.

Kohtades, kus inimesed pole harjunud kooskäimisega ja etendustega, kus seltskondlik elu veidi soigus, ollakse oma tunnete väljendamisega tagasihoidlik ka filmi kõige koomilisemates kohtades. Koguni laste hüüded ja naeratused kostavad tagasihoidituna.

Seal aga, kus seltskondlik tegevus käib „täies hoos“, on inimesed iseteadvamad, väljendavad oma tundeid ja arvamisi julgesti jne.

Üldiselt süvenetakse filmi sisusse väga tõsiselt, elades kaasa tegelastega.

Huvitav oli ühe vabadussõja veteraani ja vabadusristi kavaleri, nagu pärast selgus, lause: „Oleks tõeline olukord, oleks hakanud klähmima.“ Lause oli nimelt välja kutsutud „Noorte kotkaste“ demonstreerimisel stseeniga, kus enamlased-ratsanikud peksavad Lepikut, ja mingisuguse kurbusega „kas ikka poovadki päris ära“; ütelse peale, et sõbrad päästavad ära, rahunes ta veidi.

Väga sümpaatsed olid ja hea mulje jätsid ingerlased rändkino etendusel Kalivere koolimajas, kus ruumikas saal oli puupüsti kinolasi täis. Sügava mulje vaatajaskonnale jättis toastseen sepp Laansoo kodus, mida jälgiti hinge pidades. Laused, mis mulle katkendiliselt kostsid ja milles väljendus poolehoid sepp Laansoole, olid kohas, kus Laansoo materdab komissare, „nindaks neile passib“ ja „seppäl on seppä käed“.

Etenduse lõpul pakkusid kõik oma abi mootori ja asjade koristamisel.

Igalpool sünnitas naeru ja lõbu, kui enamlased pistavad jooksu, pillates püsse, kolme Eesti luuraja (Tammeväändi, Laansoo ja Lepiku) suure kisa peale: „Rood tormijooksule, rood tormijooksule!“

Eriti mõjurikkad näivad olevat lahingstseenid ja

mürskude lõhkemised, mis käivad publiku „äh“ ja „ah!“ saatel.

Tihti ei saada aru mitmest asjast, mida peab igaüks seletama. Näit. kohas, kus suitsupommid põlevad taganemise katteks, vastab üks noormees oma preili küsimusele, mis need on, asjatundlikult: „Külad põlevad.“

Haruldaset suur osavõtt oli Iisakus, kus juba tund aega varem seltsimaja ees oli terve „pilv“ kinolisi, kelle hulgas oli ka palju hallpäid-vanakesi. Etenduse lõpul kohates juhulikult koridoris üht niisugust patriarkaalset vanahärrat — suur habe, juuksed valged kui lumi, õlgadeni, popsib tõsiselt omaette piipu, — küsin, kuidas meeldis pilt. Ta vastab aeglaselt: „Tuli tahtmine ka enne surma näha elavaid pilte, sure ära, ei näegi, mis maailmas loodud ja tehtud. Juhtusite sõitma kodu lähedale.“ — Auväärne vanake. Ülisuurt huvi avaldasid „koolipambud“, kes valvasid etenduste algust nii mõnigi tund varem. Neil oli kõige suurem arusaamine piltidest ja „aparaatidest“.

Üldiselt oli virulaste suhtumine rändkinosse kõigiti hea, ainult paaris kohas oli saal esimesel etendusel „vabavõitu“ — inimestel olevat usu võtnud ära „kelguga kinomehed“, kes näidanud rohkem valget lina kui pilte.

500 a. Orleani neitsi Kolgata teekonnast.

23. veebruaril 1429. a. lahkus neitsi Jeanne d'Arc viie kaaslase saatel lumelortsu sadades Vancouleurs'ist, et alustada Prantsusmaa päästmise teekonda 16 kuldfrangi eest kohalikult talupojalt omandatud hobusel. See teekond, mis viis kangelasliku neitsi lõppeks kuni tuleriidani, on igaveseks jäänud Prantsusmaa ajalukku. 500 a. möödudes nimetatud teekonna algusest on Prantsusmaal nüüd Jeanne d'Arcki mälestuse austamiseks alanud suurejoonelised pidustused. Sel puhul anname ruumi alljärgnevale kirjutisele, milles kirjeldatakse pühaks kuulutatud sõdur-neitsi kangelasluu.

Prantsusmaal algasid suured pidustused, Prantsuse rahvusliku kangelase ja pühiku Jeanne d'Arcki, populaarse hüüdnimega „Orleani neitsi“, mälestuse austamiseks. Veel praegugi liigutab meeli tragöödia, mis leidis aset ligi 500 aastat tagasi. Kahe aasta pärast, 30. mail 1931. aastal, saab täis 500 aastat sellest, kui „Orleani neitsi“ toodi tuleriidal ohvriks selleaegsele vaimupimedusele ja intriigidele.

Kes oli Jeanne d'Arc? Teda võiks pidada legendaarseks kujuks, tema tegusid sügavhangelise kirjaniku luulelennu viljaks — kui tema teod ei oleks ajalukku jätnud nii sügavaid, kustumatuid jälgi. Pealegi on temalt säilinud ümberlükkamatud dokumendid, nimelt ketserikohtu aktid Jeanne d'Arcki süüdistusest nõiduses. See on ainuke täielik akt, mis on säilinud keskaja lugematutest nõiaprotsessidest.

Jeanne d'Arcki hinnatakse mitmet moodi. On neid, kes teda peavad ebanormaalseks, haiglaseks inimeseks; teised arvavad temas olevat kehastunud mingi ime kõrgema võimu tahtmisel, jumala käskjala, kes pidi tulema appi sel ajal raskesti katsutud Prantsuse rahvale.

Jättes arvustamata kui ühe, nii ka teise seisukoha, pakub meile Jeanne d'Arcki isik ääretut huvi kui näide sellest, milliseid imetegusid võib teha inimene, kui tema samme juhhib tuline isamaa-armastus, õilis eneseohverdamine ja vankumatu usk oma ülesande õigluses ja vajadusse.

Lihtsast taluneist suurte sõjavägede juhiks, kuningale kroonijaks ja isamaa päästjaks — niisuguseid tähelende juhtub üksikuid kordi aastatuhandete jooksul. Kuid sellased saavutused on võimalikud ilma mingisuguste müstiliste abijõududeta. Tarvis on ainult, et inimeses endas oleks suur hing ja murdumatu vaim.

Nüüd, pool aastatuhandet hiljem, võime selle ajaloolise tragöödia kohta kasutada ainult neid andmeid, mis meile jätsid selleaegsed inimesed, kujutades sündmusi ja nende põhjusi nii, kuidas nendest said aru n e m a d.

Jeanne d'Arc sündis 6. jaanuaril 1412. aastal Elsas-Lotringis, Ida-Prantsusmaal, kehva talumehe tütreana. Ta käis karjas nagu teisedki, kuid oli vaikiv, endasse süvenenud tütarlaps, kes hoidus eemale teistest omavanustest.

Ilus loodus tema sünni- ja kasvupaigas, samuti selleaegne kasvatus arendasid tema hinges juba varakult sügava usulise tunde. Juba 13-aastaselt ta hakkas nägema salapäraseid nägemusi ja kuulma mingeid mitteinimlikke häälid. Noore tütarlapsena ta juba kinnitas, et ta olevat Jumala poolt määratud suure ülesande jaoks.

Neiuks sirgudes tehti temale abieluettepanekuid, kuid Jeanne ütles neist kategooriliselt ära. Ta pidavat jääma neitsilikuks, et päästa kord isamaad ja kuningat. Üks visa kosjakandidaat pöördus abi saamiseks isegi kohtu poole, kuid ei vanemate manitsused, ei kohtu ähvardused suutnud neiu viia teistele mõtetele.

Ajaloo ratas aga käis sel ajal oma käiku, valmistades ette sündmusi, milles lihtne taluneiu pidi mängima nii suurt osa.

Juba 1339. aastast saadik kestis sõda Prantsus-

maa ja Inglismaa vahel. Võimsad vasallid, vürstid ja hertsogid intrigeerisid Prantsuse kuninga vastu ja mängisid kokku inglastele.

Prantsuse kuningal Karl VII olid sel ajal rasked päevad ja kogu riigi seisukord oli lootusetu. Inglased olid mandril peremehed: ühed Burgundi hertsogiga nad olid vallutanud juba suurema osa viljarikkamatest maakondadest. Kõik suuremad linnad ühes Pariisiga olid juba inglaste käes ja nad ähvardasid viimast strateegiliselt tähtsat linna — Orleani.

Karl VII oli alles kuningaks kroonimata, sest ajalooline kroonimispaik — Reims — oli vaenlaste käes. Karlil ei olnud enam raha, varandused ja isegi kirikuriistad olid juba panditud, sõjaväe meeleolu oli täiesti langenud, sest sõjavägi sai varustust veel ainult vabatahtlikkudest annetustest ja — riisumisest. Kuningas Karl oli valmis iga silmapilk põgenema välismaile ja jätma kuningriigi saatuse hooleks.

Nüüd leidis taluneiu Jeanne olevat paraja aja minna appi isamaale ja kuningale. Kuna vanemad olid ta kavatsuse vastu, pääses ta kavalusega onu kaudu kuninga vasalli de Beaudricuri juure, kes temast ja tema imelikkudest kavatsustest kuningale teatas. Kuna Jeanne haigele Lotringeni hertsogile õigesti enustas, kuidas see saab terveks, haaras ka Karl VII nagu uppuga ölekõrrest kinni ja laskis Jeanne'i saata Chinnoni, kus kuningas asus ühes staabiga.

Kuu aega kuulati neiu üle ja koguti tema kohta teateid. Need osutusid rahuldavaiks. Kuid neiu saadeti veel Poitiers'sse, kus asus kuningas Karl riiginõukogu. Ka seal jõuti otsusele, et ei ole põhjust keelata Jeanne'il Orleani minemast.

Neiu riietus meeste riietesse ja laskis endale valmistada valge lipu, millele ömmeldi kaks inglikuju ja nende vahele Kristus. 18. aprillil saatis Jeanne inglastele nõudmise, et need Prantsusmaal vallutatud linnade võtmed temale välja annaksid. Teda peeti ogaraks ja maikuus asus Jeanne d'Arc teele Orleani poole, et seda linna vabastada. 6. mai hommikul algasid prantslased pealetungi, kuigi ainult neiu tungival nõudmisel. Lahing algas sel ajal, kui Jeanne magas, ja prantslastel ei õnnestunud pealetung. Inglased olid juba võimust saamas, kui kohale jõudis Jeanne oma valge lipuga ja tormas kesk kõige ägedamat lahingut. Inglased kokkusid, nähes hulljulget naiskangelast, prantslased aga said hoogu. Esimesel lahingupäeval sai Jeanne jalast haavata ja teisel lahingupäeval, s. o. 7. mail, õlast, kuid ta jäi lahingusse. 8. maiks oli Orlean vabastatud, vaenlane löödud põgenema ja saadud saagiks ta sõjavarustus.

Järgmised suuremad kindlused Loire'i orus ja Champagne'is langesid üksteise järele. Näis, nagu ei suudaks miski jõud pidada vägesid, kelle ees naiskangelane valge lipuga. Ta kiskus endaga kaasa isamaa-armastusest ja võitudest vaimustatud väeosad. Kõrgem väejuhatus kuulas Jeanne'i nõuandeid ja prantsuse vägedel ei olnud ühtki ebaõnnestumist.

Inglased põgenesid. Jeanne d'Arc ütles enda ülesande isamaa vastu täidetud olevat. Jäi veel üle kuningat Reimsi peakirikus pidulikult kroonida. Kuid Reims oli burgundlaste käes. Jeanne d'Arc juhtis oma väed Reimsi peale, kuid linn alistus verevalamiseta ja Karl VII krooniti pidulikult Prantsusmaa kuningaks.

„Orleani neitsi“ pidustused Prantsusmaal.

Meie pilt kujutab „Prantsusmaa väravat“ Vancouleurs'is „Orleani neitsi“ pidustuste ajal. 23. veebruaril 1429 lahkus Jeanne d'Arc Vancouleurs'ist „Prantsusmaa värava“ kaudu. Värav kannab 23. veebruarist saadik (1929) mälestustahvliit. Ovaalis: Mgr. Gintsty, Verduni piiskopp, kõnet pidamas.

Nüüd oli võim kuninga ja tema abiliste käes ja nüüd ei arvestatud enam Jeanne'i nõuannetega, tema salapärase siscmist „hüüetega“, mida ta ütles kuulvat ja endale nõu andvat. Hertsoigid ja krahvid kadestasid Jeanne d'Arc'i kuulsust ja hakkasid teda saatma üli-väikeste väeosade eesotsas vaenlase tugevate kindluste peale, kuigi Jeanne tõrkus vastu. Tulid esimesed kaotused. Prantsuse sõjajuhtide hulgas tekkisid lahkuminekud ja intriigid, sõjaväe vaimustus hakkas jahtuma. Samal ajal hakati naiskangelast süüdistama nõiduses.

1430. a. kevadel Burgundi hertsog tungis uute tugevate jõududega prantslastele kallale. Jeanne piirati ühes oma väeosadega Champagne'is ümber ja langes Luksemburgi krahvi Johanni kätte vangi.

Nõidade tagakiusamine oli sel ajal moes. Inglased ja inglastesõbralikud prantslased vihkasid Jeanne d'Arc'i rohkem kui midagi muud maailmas ja tema hukkamiseks taheti ta tembeldada nõiaaks. Inkvisiitorid pakkusid kohe oma lahket abi ja kogemusi nõia-protsessi organiseerimiseks. Bove'i piiskop Pierre Cochon valiti asja organiseerijaks. Kuna Luksemburgi krahv Johann ei tahtnud haruldast vangi nii lihtsalt käest anda, makseti temale neiu eest 10.000 liivrit, mille kogumiseks Normandiale pandi peale eriline maks.

Karl VII ei teinud katsetki vabastada oma päästjat. Neiu veddi ühest kindlusest teise, kuni ta kord kõrgest vangitornist enesetapmise eesmärgiga alla hüppas, kuid imekombel pääses ainult põrutusega. Inglased viisid vangi Roueni ja andsid ta vaimuliku kohtu kätte.

Kohtunikke oli 50—60 inimest. Ülekuulamine kestis 3 kuud, kuid kuidagi ei saadud teha kindlaks „Orleani neitsi“ süüdi nõidumises ja saatanaga ühenduses olemises, kuigi kasutati provokatsioonilisi võtteid. Lõppeks seati kokku 12 punktist koosnev süüdistusakt, mille põhjal Jeanne d'Arc mõisteti tulesurma. 24. mai

hommikul 1431. a. viidi Jeanne hukkamisele. Nähes tuleriita, kohkus ta ja tunnistas enese inkvisiitorite pealekäämisel süüdlaseks, mille järele tulesurm muudeti eluaegseks vangistuseks, et päästa „nõia“ hinge.

Inglased olid meeletud vihast, et saak käest libiseb, kuna nad teda tahtsid tappa. Vanglas hakati teda jälle provotseerima, oletatakse ka piinamist. Sellega jõuti nii kaugele, et juba 29. mail võis tribunaal Jeanne d'Arc'i kui parandamatu ususalgaja ja nõia mõista surma.

30. mail 1431. a. valmistati Roueni linna turul tuleriit. Neiu seoti posti külge, temale pandi pähe ketserikübar ja siis süüdati puuriit põlema. Katoliku vaimulikud lohutasi teda läbi leekide, et kuigi ta siin maailmas oli nõid, pääsvat ta nüüd „puhastustule“ läbi siiski paradiisi. Põletatu kondid ja tuhk visati Seine'i jõkke.

Hiljem selgus Jeanne d'Arc'i süüatus. Kohtunik-kude vastu tõsteti kaebus, kuid need põgenesid. Paavst tühistas Roueni inkvisitsiooni otsuse ja mõistis Jeanne d'Arc'i õigeaks, kuigi see oli hilja. Rahvuskangelasele püstitati Roueni turuplatsil mälestussammas. 1910. a. tunnistas Prantsuse kirikukogu Jeanne d'Arc'i õndsaks ja 1920. a. loeti ta pühade hulka.

Kaitseliidu kahurvägi 1928. a.

Läinud aasta sügis oli suurema osa kaitseliidu suurtükimeeste elus murrangaegjärekuks. Seni olid meil küll patareid olemas, kuid seda suuremalt osalt nimepidi, — sest just tähtsamat, isegi ainukest suurtükiväelase ülesannet — tulistamist kahurist — ei teostatud. Põhjused ei olnud küll mitte olenevad malevlastest enestest; põhjused olid hoopis teist laadi, nimelt: osalt võõrad kahurid, osalt õpiste puudumine ja osalt ka suurtükiväe keeruline ning mitmekesine koosseis ja organisatsioon; — see keeruline mehhanism, kus ühe hammasratta või tapi puudumine paneb toppama kogu masina. Kuigi mõni üksik patareid teostas laskeharjutusi, oli see erijuhtumiks.

kohaselt, võttes endale eeskujuks täpses distsipliinis ja igapäevses treeningus väljaõpetatud väeosi, kes töölibeduse ja kärmuse mõttes ehk meist on ees. Kuid ühest asjaolust on siinkohal võimatu vaikida, — see on tõsine tahe ja kindel soov jõuda edasi, hankida teadmisi, soetada oskusi; jõuda teistele järele selleks, et viimaks saada ette. See tervitatav nähe virgutab energilisele tööle ühel nõul ja jõul. Peaaegu igalpool ilmus kahepäevsele pealikele õppusele 100—110 prots. kaitseliitlasi, s. o. rohkem kui nähtud ette, kui kutsutud.

Hea tahe, arusaamine õppuste ja harjutuste vajadusest on õppuste hea kordamineku pandiks. Teisest küljest suur eeltöö kohapeal, nagu seda peab märkima

Mäksa patareid oma kahur „Tiiuga“ laskeharjutusel. 1. Instruktor ltn. Treufeldt.
2. Kahuripealik h-ra Kuusik.

Sellest vaatepunktist aga kaua „vaadelda“ ei ole võimalik, — tegev elu ise sunnib teisele teguviisile. Kui just mitte mõni muu põhjus, siis vähemalt suurtükimehe seesmine tunne, see kurbmeel, isegi kadestus, nähes jalameest püssiga õlal tõttamas õppusele, ehk ratsameest, kes esiteks kõrvile vajutab sadula turjale ja pärast „kannuse ribisse“. Kuid ka osale suurtükimeestele andis läinud sügis natuke elevust, natuke vaheldust igapäevases monotoonses rühkimises.

Algus tehti Tallinnas Tallinna maleva patareidga 21. oktoobril 1928. aastal; sel päeval korraldati Valdeki laskeplatsil ballistiline laskmine laskemoona proovimiseks ja tema omaduste kindlakstegemiseks. Viimasest laskmisest oli ka käesoleva ajakirja veergudel korraks juttu.

Tallinnale järgnesid kõik ühte tüüpi kuuluvate kahurite patareid Petseri ja Tartumaa malevates. Esimesena hilissügisel teostasid laskeharjutusi Petseri ja Laura patareid. Pärast — Mäksa ja Räpina. Laskeharjutus järgnes igalpool kahepäevsele õppusele, mille jooksul enne kaunis tublisti sõeluti läbi kõik, mis suurtükiväelasel lahingus tuleb täita. Iga algus on raske, — seepärast ei saa ka siin esineda valju kriitika nõuete

Tartumaa ja Narva patareides, on edurikaste õppuste eeltingimuseks. Tuleb pidada meeles, et meil kaitseliidus on kaugelt raskem viia läbi laskeharjutusi, kui seda näiteks kaitseväes. Nimelt kõige pealt pole meil vastavat „suurtüki-laskerada“ — poligooni. Igal patareil tuleb tulistada elamute vahel oma asukoha rajoonis, sest pikamaalist ja pikaajalist rännakut pole puht-tehnilistel põhjustel võimalik viia läbi. Siin tekib raskem ülesanne — valida laskekoht, mis peab vastama järgmistele nõuetele:

1) Suur mürskude kukkumise lage rajoon, iga tahes mitte alla 3—4 kilomeetri. Seda mitte seepärast, et kaitseliidu suurtükimehed oleksid nõnda „tumedad vennad“ ja suurtükist täpselt tuld ei oskaks anda, vaid vähemalt üks kilomeeter peab alati olema tagavaraks laskemoona mitmekesiduse ja rohu partiide mitmesuguse kareduse tõttu, kus korraka üks mürsk teiste kukkumise rajoonist võib lennata välja.

2) Kahur peab olema asetatud mürskude kukkumise kohast mitte ligemale kui 4 kilomeetrit, sest langetatud alla 15° annavad tingimata rikošette, mis väga mitmesuguste suundade all tormavad edasi ja võivad kutsuda esile tõsiseid õnnetusi.

3) Võttes arvesse asjaolu, et Saksa 77 mm kahuri mürsud annavad teatud protsendi enneaegseid löhkemisi, kaob võimalus — vähemalt laskeharjutuste läbiviimisel vana laskemoonaga — üle oma peade, samuti ka üle elamute, tulistamiseks. Seepärast olgu koht, kus läheb läbi mürsu lennutee, tühi igasugustest elamust.

4) Laskmine kahuritest on mõeldav ainult siis, kui löhkemised on vaadeldavad, — seepärast peab olema valitud vaatepunkt, mis vastab vaatlusnõuetele.

Kõik need tingimused peavad olema täidetud laskekoha valikul.

rakmetega. Viimased on täiesti korralikud, reguleeritavad ning vastavad kõigile tehnilistele ja ka tervishoidlikkudele nõuetele. Kui enamalt rännak hobuseid rikkus, sünnitades ebasobivate rangide tõttu hõõrumisi ja pigistusi ning madala esimese kaarega sadulad hobuse turja rikkusid, on nüüd kõik need hädad ja viletused korraga mööda, sest Saksa tüüpi sadul on seevõrra kõrge ja ruumika esimese kaarega ning pehmete patjadega, et siin mingisugusest hädast hobusele ei võl olla juttugi. Samuti on ka veorakmed kergesti reguleeritavad, mis neid võimaldab seada parajaks igale

Vasakul: Narva patarei noored kahuriõppusel. 1. Õppuste juhataja ltn. Lääne. 2. Patarei pealiku abi ltn. Tõlpus. 3. Siderühma pealik ltn. Huik. Paremal: Laura patarei hargriviis 1928. a. alul. Patarei pealik, kohalik seltskonnategelane ja gümnaasiumi direktor G. Volkevič.

Teiseks tõsisemaks ja raskemaks küsimuseks on kujunenud hobuste muretsemine õppusteks ja rännakuks. Siin kohal on ainuke lootus patareimeeste eneste arusaamisele ja osalt ka heatahtlikkusele. Sellest küsimusest saadi väga kergesti üle Mäksa ja Räpina patareides. Nimelt, juba varemalt oli kindlaks määratud hobuste koosseis ja malevlaste vahel kokku lepitud, kes missuguse hobuse toob. Seepärast ka eelmised õppused päevad, samuti ka laskmise päeva hommik ei kuldunud igasuguste eeltööde läbiviimiseks, kõiksugu korraldusteks ning hobuste otsimiseks küla mööda, vaid täielikult kasutati õppuste ja harjutuste läbiviimiseks.

Need oleksid suuremad eeltööd, mis enne laskmist varakult läbi viia tuleksid, kuna kohalikkude olude kohaselt neid palju, palju juure koguneb.

Pealegi on nüüd patareid varustatud uute veo-

hobusele. Kui seni hobuste vigastamine hirmutas hobuseomanikke neid andmast kasutada, siis peaks nüüd sellest küljest see küsimus olema täielikult lahendatud.

Siin on täiesti soodsamas eriolukorras Tallinna patarei oma meeskonna koosseisu, liikumisvahendite, poligoni, — seepärast ka meeskonna väljaõppe mõttes.

Lõppes 1928. aasta suurtükimeeste organiseerimistööde, intensiivsete õppuste ja harjutuste tähe all, ehk küll varasügisel vihmad alul püüdsid teha viimastele takistust — samuti ka 1929. aasta suur pakane.

Siiski vaatame rõõmsa meelega ja hea lootusega vastu tulevikule, — sest seisukord paraneb päev-päevalt ja igast küljest: nagu täiendava varustuse, tulejuhtimisabinõude ja ka õpiste näol. Peaasi aga on hea soov ja kindel tahe, mis möödunud aasta lõpul punase joonena läbistas kõiki õppusi ja töid...

Suuscade tõrvamisest ja võidmisest.

Suusatamisel ja suuskade hoolekandes etendab ülitähtsat osa suuskade tõrvamine ja võidmine.

Kõige paremast ja tugevamast puust valmistatud suusad muutuvad ajajooksul vigaseks ja tarvitamiseks kõlbmatuks, kui neid aegajalt mitte tõrvata. Kõige kallimad ja eeskujulisemad suusad ei võimalda

mõnusat liuglemist, kui neid mitte võida. Tõrv on suusa toit, mis selle teeb tugevaks ja vastupidavaks, määre suusale on sama tarviline, kui õli mootorile.

On suusatallalt tõrv hakanud kaduma, s. o. suusatald tumepruuni või musta värvi asemel tõmbub valgeks, tuleb asuda suuskade tõrvamisele.

Suuskaade tõrvamiseks tarvitatakse head männi-tõrva. Tõrvamise läbiviimiseks peame leidma koha, kus oleks võimalik suuski lõkkel soojendada ja samal ajal ka tõrva ajada kuumaks. Kõige mõnusam on seda toimetada kas suures leiva- või reheaahjus üles-tehtud tulel, kus suusk tulele mahuks kogu pikkuses ja soojeneks ühetaoliselt.

Puuduvad sarnased mõnused, peame leppima kas lageda taeva all ülestehitud lõkkega, petrooleumi- või bensiinipriimusega või jootmislambiga.

Kõige paremini imbub suuska n. n. hõõguva lõkke kuumus, s. o. kui suur tuli on raugenud ja leegitseva-test sütest lõõmab kuumust. Siis ei ole karta ei suitsu ega tahma, mis suusatallal tekitaks kareda prahikorra.

Kõik endised tõrvad ja määrded peab enne uut tõrvamist suusast sulatama välja ja pühkima maha, vastasel korral uus värske tõrv ei imbu suuska. Suuska tuleb soojendada lõkkel seni, kuni suusatald on tõmbunud täiesti kuivaks ja suusk ise on läbi kuum. Suuska peab soojendamise ühetaoliselt, kuidas alt, nõnda ka pealt, et hoida ära kaardukiskumist. Seepärast suusa soojendamisel peab vaheldamisi pöörma lõkke poole kuidas suusa alumist, nõnda ka üle-mist pinda.

Tuliseks aetud suusatallale määratakse kas pints-liga või kaitsuga tulist tõrva ja soojendatakse suusa-talda lõkkel. Tõrv keeb puul, ajab välja mullikesi ja imbub suusatalda. Esimesele tõrvakorrale järgneb teine, jälle suusa soojendamine, siis kolmas tõrvakord jne seni, kuni suusatald on küllastunud tõrvaga, mille tunnusmärgiks on suusatallale kogunev üleliigne tõrva-kiht.

Kui kohe peale tõrvamist ei ole nähtud ette suu-satamine, on soovitatav tõrvatud suusatallale jätta see liigne tõrvakiht, isegi võib sinna tõrva veel juure lisada ning sarnaselt määratud suusad asetada kas rehe- või saunalae alla kuuma kätte, kus see tõrv aegamööda imbub suusatalda, mis märksa suurendab suusapuu vastupidavust.

Harilikuks nähteks on, et peale kuumendamist suusad kisuvad kergelt kaardu. Seda viga peab kohe peale tõrvamist parandama, vähemad vead — käsitsi, painutades suuska tagasi, vastupidiselt kaardu kiskunud suunale, suuremate kaardukiskumiste juures võt-tes abiks lõksusid.

On suusad hästi tõrvatud, tuleb kõne alla suus-kaade võidmine. Libeduse määre ehk n. n. suusavõie kaitseb suusatalda kulumise eest, ühtlasi võimaldades meile mõnusat, kiiret liuglemist.

Olenedes ilmastikust ja maastikust muutub suu-samäärde koosseis. Mitte ilmastiku kohane võie lööb reast välja kõige parema suusataja. On tulnud ette

terve rida juhtumeid, kus suusataja hädasunnil teel on suuski võidnud uue määrdega, loomulikult olles sunnitud enne kraapima maha mittesobiva määrdet. See kõik on aegaviitev toiming eriti võistlusel.

Suuskaade võidmisel peame pidama silmas kolme ülitähtsat asjaolu:

1. et suusatamisel suusad ei libiseks tagasi;
2. hästi liugleksid edasi;
3. et suusavõie kogu sõidu kestes püsiks suusa all, s. o. ei kuluks ära.

Pidades silmas kahte esimest, on ka iga ilmastiku määrdet koosseisu juure lisatud aineid, mis võimalda-vad libedat edasiliuglemist ning takistavad suuska tagasiliuglemast.

Iga hea murdmaasuusa määrdet koosseisu kuulu-vad järgmised ained: mesilase vaha, kummi (põleta-tud), parafiin, tõrv ja „polituur“. Mõnikord, eriti vesise lume määrdet valmistamisel lisatakse ülemalime-tatud ainetele juure veel Veneetsia terpentini. Mis-suguses järjekorras ja proportsioonis neid aineid se-gada, see on iga määrdet valmistaja ärisaladus. Üks võtab üht ainet rohkem, teist vähem, muudab ainete segamise järjekorda, et saavutada parimaid tagajärgi.

Üldiselt on parimateks määrdeteks tunnustatud Soome määrdet: Lappalaise №№ 1 ja 2, Koleh-maise „Sujuva“, Eetu Niskase „Salaisuutta“. Norra määrdet on ülihead Bratlie ja Ostbyen.

Pidades silmas ilmastikku, tuleb vastava määrdetega ka suuski määrada. Nii on vesisele teele sobiv vedel määrdet (n. n. „tõklat“), mis koosneb peaaugaliselt tõr-vast, vaha ja kummi segust. Seda määrdet pannakse suusale noa abil, s. o. määratakse noaga suusale. Pi-kema retke puhul võib seda määrdet panna suusale paksemalt, käega. On tegemist ilmaga, kus kraadi-klas näitab alla nulli, siis tarvitatakse peaaugaliselt kõvu määrdet, kattes suusatalda võrdlemisi paksult, mõnikord paari millimeetri paksuselt. Kõigil eel-pool loetletud Soome ja Norra määrdetel on kaasas tarvi-tamisõpetus, mistõttu nende käsitamine ei sünnita mingit raskust.

Täbaram on lugu kohtades, kus neid rahvusvahe-lise kuulsusega määrdet ei ole saada. Siis peame katsuma neid määrdet valmistada kodusel teel, mu-retsedes tarvilisi aineid ja katsetamise teel määrama kindlaks ühe või teise ilmastiku kohase määrdet-retsepti.

Lainud aasta „Kaitse Kodus!“ 28. jaan. nr. 2 on avaldatud rida retsepti, milliseid võttes aluseks ja pannes kõrva taha käesolevast artiklist saadud näpu-näiteid julgesti võime hakata ise valmistama määrdet, mis on ülitähtis kulude kokkuhoiu mõttes.

E. L.

Kellele naeratas õnn?

Jah — päris tõesti, kellele ta siis seekord naeratas? Või kas ta üldse naeratab, sest oleme meie juba mitmendat-setmendat korda jõudnud endamisi veendumusele, et õnn — vähemalt loteriiõnn — on pime nagu purjus kana ja selle tabamiseks on ka sellest vähe, kui sa võidušansside teenimiseks tassid raha kokku kas või sülega.

Aga tühi lora kõik, kellele õnn määratud, sellele tuleb ta kaela uksest ja aknast — luba küsimata. Ja kulusid nõudmata. Nagu seda näeme möödunud laupäeval „Kaitse Kodu!“ aastatellijate vahel toimunud loosimisel.

A k t

„Kaitse Kodu!“ tellijate vahelise loterii kohta 2. märtsil 1929. a. kell 11.45 kaitseliidu peastaabi ruumes.

Juures olid kaitseliidu peastaabist: staabiülem kol.-ltn. Maide, majanduse pealik Pullisaar, õppe-spordipealik major Balder, raamatupidaja Kuuskmann, „Kaitse Kodu!“ tegev toimetaja L. Sõerd ja „Kaitse Kodu!“ asjaajaja R. Jukk.

Loosimisest võtsid loosiomanikkudena osa kõik „Kaitse Kodu!“ tellijad, kes 20. veebruariks 1929. a. kas „Kaitse Kodu!“ toimetusele, talitusele või talituse usaldusmehele tellimisraha kogu 1929. a. eest olid ära tasunud.

Loosimisel sai esimese võidu — jalgratas (hind 145 kr.) — Aug. Lellep — Kavidla p. ag. pk. 1;

teise võidu — jahipüss (hind 140 kr.)

— E. Hõbenik — Kihelkonna alev, Saaremaal;

kolmanda võidu — grammofon (hind 120 kr.) — J. Maide — Voltveti ag.;

neljanda võidu — spordipüss (hind 35 kr.) — P. Niidermann — Audru p. ag. pk. 1;

viienda võidu — suusad (hind 20 kr.) — Joh. Meema — Petseri, Kivi tän. 4.

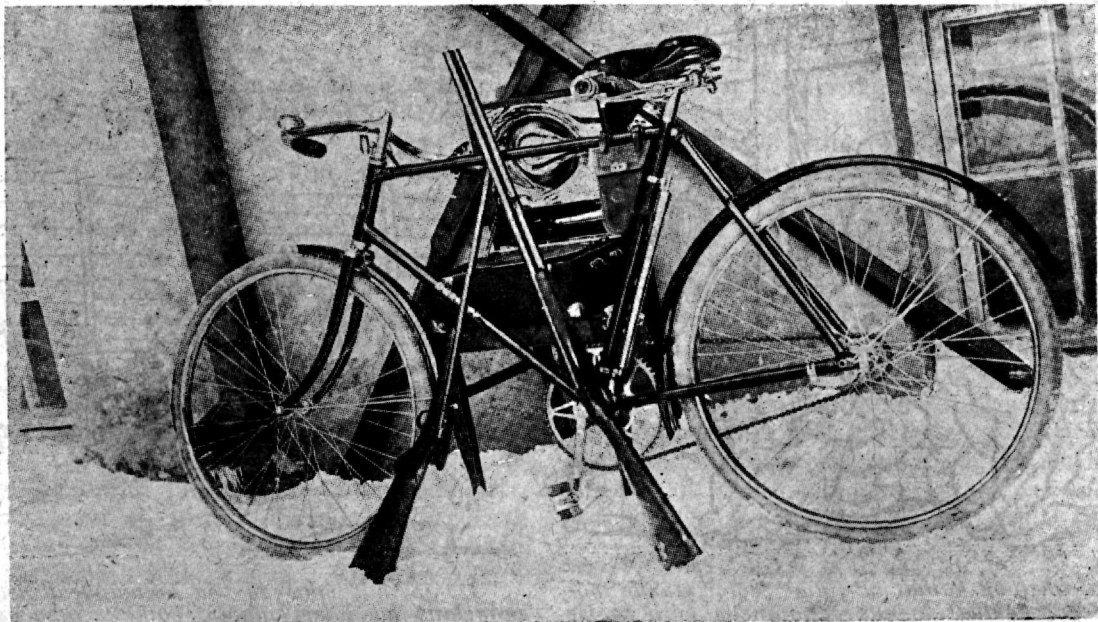
(Allkirjad.)

Ülaltoodud õnnelastele saadetakse võidud kohalikkude malevate kaudu koju kätte. Olgu siinkohas märgitud, et loositavate asjade ostmisel pole „Kaitse Kodu!“ talitus rahaga olnud kitsi, nagu seda ka aktis nimetatud hindadest näha võib. Minnes välja põhimõttest, et kui kinkida, siis kinkida hästi, ostis „Kaitse Kodu!“ oma alaliste tellijate vahel jagatavateks võitudeks hinnaliseimad ja parimad esemed, mis sel alal üldse leida.

Soovime õnne neile, kes võitsid, ja lohust neile, kes ei võitnud, sest suve paigu tahab „Kaitse Kodu!“ oma alalistele lugejatele loterii alalt pakkuda uue üllatuse.

* *

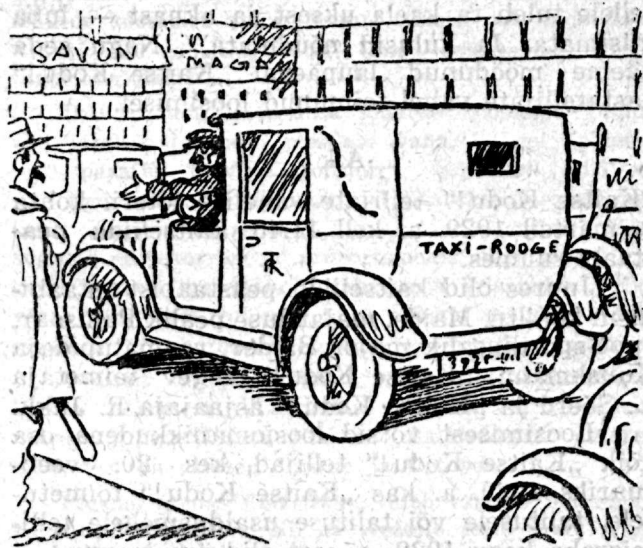
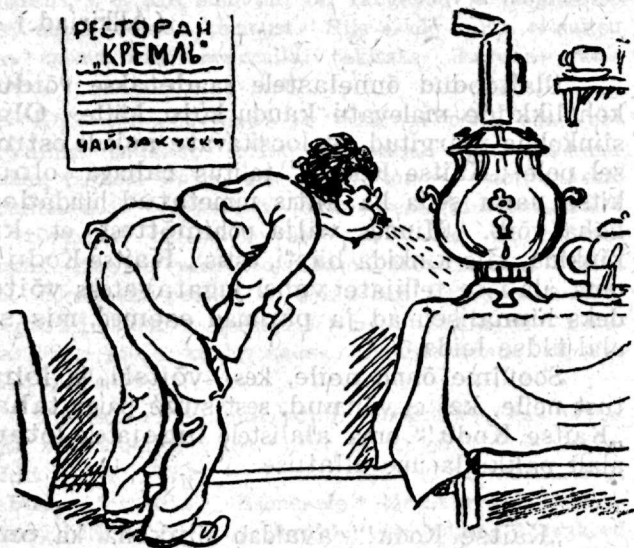
„Kaitse Kodu!“ avaldab siinkohal ka oma sügavaimat tänu a.-s. „Tormolenile“, o.-ü. „Süsteemale“ ja hra Freibergile, kes loosimisele määratud esemeid „K. K.“ müües hindade ja tingimuste suhtes näitasid äärmist vastutulelikkust.

„Kaitse Kodu!“ aastatellijate vahel loositud võidud.

Ära tõugatud.

Elas-oli kord enamlikul Venemaal kõrgel kohal vägev ja võimas seltsimees-komissar Leo Trotski — pea kohal veripunane au-
paistuse oreool. Elas ja valitses, kuni sai „kardetavaks“ töörahvale ning saadeti Siberisse asumisele. Sealt sooritab ta praegu Konstantinoopoli kaudu huvimatka Prantsusmaale, kus ta mittepoliitilised kaasmaalased on talle valmistanud ette juba terve rea ameteid, millega kõrgelt Kremli katuselt langenud revolutsiooniline täht kaugel põlatud kodumaast endale võiks teenida a u s a t leiba. Nendest soovidest on kujundatud alamal väike pildiseeria.

1) Ehkki lõppis fiaskoga ta katse puhuda lõkkele maailmarevolutsiooni, ei tohiks see veel põrmugi vähendada ta kopsude-lõõtsade jõudu ja tööisu: Pariisis on küllalt Vene teemaju, kus ta võiks nurjunud maailmarevolutsiooni asemel puhuda lõkkele „samovare“, et rahuldada arvuka pagulaskonna teejoomise isu...

2) On ju tõsi, et juhtida riiki pole kerge. Kuna aga säärase raske tööga ollakse juba harjunud, siis võiks end vahelduseks pühendada ka autojuhi raskele kutsele, missugust konartlikku teed on käinud juba enne tuhanded Vene võimukandjad.

3) Kui on juba küllalt karjutud „kõigi maade töölised, ühinege!“, võiks karjuda ja ühineda kord ka ise nendega, näidates, et vaadake, kuidas proletaarne kuningas läheb oma rahva sekka.

4) Ja kui oma au- ja võimupäevil istutas meie kanglane kodanlasi mulda, võiks ta oma vana tööala jätkates nüüd väga edukalt istutada kapsaid, nagu poleks vahepeal sündinud ta elujärjes mingeid muudatusi...

Kuude

Maila Talvio romaan

Soome vabadussõjast. Soome keelest tõlk. L. K. (Jarg 10.)

Äkki näis, kui oleks temas midagi läinud katki, väliselt kui sisemiselt. Keset einet hakkas ta vankuma ja langes kummuli lauale, nõnda, et teda tuli kanda voodisse. Kuid ta sisendas endasse arvamise, et ta ei ole haige. Kas oli ta midagi kuulda saanud? Seda oleks pidanud temalt küsitama, aga kumbki tütardest ei saanud sõna suust. Oli vist küll kõige parem oodata, kuni isa ise hakkab sellest tegema juttu.

Vanamees ei püsinud enam paigal. Ta käis ja kobis ringi, nõnda et tütreid hakkasid kartma, et ta äkki kuski metsas kokku variseb.

Ühel heal päeval ajas ta äkki pühapäevariided selga ja pesi keskpäeval oma nägu. Siis küsis talt Alma, kes punetava näoga tuli talli juurest, kuhu ta tahab minna. Alma ei saanud mingit vastust, ning alles siis, kui ta oli võtnud seljast ülijaki, selle riputanud riietevarna otsa ja istunud õmblusmasina taha, astus isa ta juure ja vastas:

„Nad ei tule ju meile.“

„Kes?“ vastas tütar, kes oli juba unustanud oma endise küsimise.

„Lapsed. Pojalapsed. Ei ka praostihärra.“

Almale tundus see kergenduseks kõneleda tohtida.

„Kas teil on igatsus laste järele? Ärge enne minge, kui nad on ajanud lahti tee. Lapsed on ju nüüd nii suure mänguhoos, nad ehitavad seaduselaegast. Jeremias on päris kummaline poiss, ta tunneb peaaegu kogu vana testamendi peast ja ehitab nüüd, nii hästi kui see võimalik, seaduselaegast ja armujärke. Jah, ning sellega on igapäev kolm tundi ametis. Aga ma jooksen Somerile ja toon nad kaasa. Kõik teevad nad paberist. Jeremias löikab ka paberist ingleid ja värvib nad kullaseks. Ma lähen möödaminnes siis ka kirikumõisa, kui te soovite. Õpetaja tuleb kindlasti meile. Ei tea, mis teda küll on takistanud, et ta ei ole tulnud siia.“

Alma pani oma õmblustöö kõrvale, kattis masina põllega kinni, noppis niidiotsad ja lapikesed kokku ning pani endale uue põlle ette. Kui ta parajasti oli jõudnud ajada selga üliriided, seisis isa väljas trepi juures ja ootas teda. Või nii, isa tahtis tulla kaasa. Ka koer järgis neile. Lehmalaudast veeti nelja hobusega sõnnikut põllule. Sõnnikuhunniku juures seisis Riikka ja kõneles maksuametnikuga. Kümme-kond

Vene sõdureid jooksis suuskadel üle põllu. Läks väga viletsasti, just kui õpiks harakas lendamist. Almale tegi see nalja, kuid isa ilme muutus süngemaks, ta ei suutnud kunagi midagi võtta kergelt. Milliseks kujuneks küll olukord, kui külla saadetakse veel rohkem sõdureid ja neid ka Tuunale asetatakse korterisse. Siis käiks tema käsi kindlasti samasuguselt kui Paranta pere-mehel.

Tütar kõndis ees ja isa sammus ta järele. Ilm oli pehme ja üle lumme maetud aiateivaste puhuv tuul kevadine. Koer ajas vareseid taga, mängis ja püherdas ringi. Tee oli kõndijatele tuntud, nõnda et ta neile ei pakkunud ainet mõtetevahetuseks. Pealegi näis kirikuisal midagi südant vaevavat. Nüüd lõppes puiestee. Seal asus Mäkimatka majade kogu, seal käänis tee töölisteühingu maja juure, seal algas Someri puiestee. Kas ei tulnud seal kirikuõpetaja neile jala vastu? Tõepoolest, tema see oli. Vana kirikuisa kõhatas, ning midagi, mis avaldas, et ta on liigutatud, kerkis talle kurku. Oli möödunud kümme päeva, mil ta polnud näinud õpetajat. Pühapäeval oli ta olnud haige.

„Kas teel meie poole?“ hüüdis õpetaja juba kaugelt rõõmsasti, kusjuures talle kaseoksad löid vastu mütsi. „Kui tore, et kohtan teid juhtumisi. Mul oli parajasti nõu minna Huoponeni juure, et teda võtta ühes ja tulla Tuunale.“

Kirikuisa seisis paigal, kõhatas ja otsis sõnu. Rõõm ajas talle pisarad silmi. Ta käänis ümber ja tammus lumes ringi, olles kahevahel, kuhu pigemini minna, kas tagasi Tuunale või kirikumõisa poole.

„Jumala nimel,“ kõlasid viimaks sõnad vanamehe suust, „teretulemast Tuunal!“

„Ei sugugi,“ ütles õpetaja, vaadates oma kõrgusest alla isale ja tütrele, kes mõlemad olid lühikesed ja jändrikud, „nüüd läheme meile, kui oleme juba kord jõudnud nii lähedale. Emal on kohvikann vist küll alati soe. Ning siis näete ka meie lapsi, kes on ametis väga ilusa mänguga. See on ju seaduselaegas, mida nad... Jah, ei tea, kellele see mäng pähe on tulnud.“

„Jeremiasele,“ ütles Alma Tuuna naerata-des, „kellele siis, kui mitte temale...“

Ning ta värsked, punased põsed põlesid. „Jah, ei tea. Poiss näib ju Jumalast olevat õnnistatud, aga esialgu ei või midagi teada, ko-

gu arenemine võib jääda seisma, ja lõputulemus võib olla midagi õige harilikku. Peaasi on ikkagi, et tast saab korralik inimene. Kuidas oleks, kui läheksin nüüd üles kaupmehe juure ja toon ta kaasa kirikumõisa, ning teie, kallid sõbrad, jätkate oma teed... Jah, mis ma tahtsin öelda, Someri lapsed on ka meil...“

Alma läks kaupmehe juure, kuna isa ja õpetaja astusid kirikumõisa poole.

Kogu maja näis kubisevat lastest ja lastemängust. Vaevalt, et nad said aega vanemaid inimesi teretada, säärane rutt oli neil. Tütarlapsed proovisid mängu jaoks tarvisminevaid riideid. Poistel oli tegemist oma liimipoti ja paberitega. Keegi heitis riideriba õhku, tõmbetuul viis väga tarvilise paberitüki minema ja hüüded ning kära olid selle järeldus. Tüdrukud läksid ilusamate riidehilpude pärast tülli. Hagar lõi Irjat, kuigi Irja oli suurem mõlemist. Ema pidi astuma vahele. Rahutud, punased plekikesed põlesid ta palgeil.

Kui täiskasvanud olid jõudnud saali, põimis õpetaja käsivarre ümber oma naise õlgade, vaatas oma kõrgusest — sest ta oli pikk mees — alla naise suurtesse, tõsistesse silmadesse ja tähendas naeratades:

„Meie ema on pisut rahutu — seda ei tohi olla, kallim emake. Viimaste päevade jooksul on ta päris muutunud. Ükski juus ei lange ilma Jumala tahtmiseta meie peast. Ma jutustan oma lugupeetud sõpradele meie murest. niipea kui kaupmees ja neiuh Alma on tulnud. Kuidas läheb Tuunal?“

„Täna lahkesti küsimast,“ ütles kirikuisa väevaliselt. „Meie perenaine ei saa elada ega surra. Peab alistuma Jumala tahtmisele.“

Ta hakkas väänlema, kõhatas ja silmad muutusid tal vesiseks, ning Nahinen, kui inimestetundja, märkas kohe, et teisel kipitas midagi südamel. Ta andis oma naisele märku ja juhtis oma külalise lukus uste taha.

Vanamehel oli raske alata. Nagu vana seinakell enne nohiseb ja kahiseb, kui hakkab lööma, nõnda suutis ka tema väljendada vaid selgusetuid hääli. Kaks asja oli tal, millest ta kõnelema pidi.

Tal oli raha — enne oli see olnud palju raha, kuid nüüd polnud sellega enam palju peale hakata, kuna kõik oli muutunud kalliks. Ausasti oli ta selle kogunud. Kui laastati Mäkimatka suuri metsi, olid metsatöölised ostnud piima — kümne penni eest toobi ja pärast kümne penni eest liitri, odav see ju küll oli, ent siiski oli ikkagi annud kasu. Ning siis oli kord müüdnud metsalank ja üks lehm, Omena, oli müüdnud linna, ning selle raha oli ta pannud kõrvale. Nüüd oli see summa kasvanud kümne tuhandeni. Tol korral, kui ta naist oli taastanud teine rabandus, oli peremees seda raha hakanud koguma oma naise jaoks. Näis, et ta elu võis veel kesta kaua, tal oli nii

hea söögiisu. Nõnda see lõpeb, kui keegi oma vanul päevil saab hakkama säärase eksisammuga, võtta endale noor naine. See oli see õnnetus. Et ta ei satuks hätta, kui laste vahel talu pärast peaks tekkima tüli — kes võis seista hea oma laste eest, kes seda teadis, ehk olid nad riikad. Teatud tundemärgid olid end ilmutanud, mis lasid aimata, et tema, vanamees, pea peab lahkuma. Noh, need olid ju küll vaid üks ja teine tühine asi, nagu, näiteks, jalgade suremine ja silma tuhmumine. Aga aeg oli ju ka juba saanud täis. Kuidas oli siis nüüd võimalik kõige paremini hoida raha? See oli alati olnud kodus. Ta ei olnud seda asetanud panka, et see kannaks protsente, see oli patt, et inimene tahtis saada rohkem raha kui tal oli. Kõige tähtsam oli igal juhul hing. See peab ju astuma igavikku.

„Seda küll,“ ütles õpetaja naeratades ja silitas oma tihedat habet, „aga ka piiblis kästakse nimelt maist vara suurendada. Te mäletate vist ju tähendamissõna mehest, kes läks ja mattis oma raha maa sisse. Ei, meie paneme selle raha panka, et haige saaks selle protsendid ja ei satuks hätta. Meil on ju siin oma hoiuühisus.“

Tekkiva lühikese vaikuse ajal raputas vanamees pead ja ta silmakulmud tõmbusid murelikult kortsu. Ei, see raha, mis sinna juure kogunes, ei kuulunud ju rahaomanikule, kuigi maailm oli sellega harjunud, et võtta protsente. Protsendid olid ju vanaõeluse, hingevaenlase, väljamõeldis.

Vanamees oleks meeleldi pikemalt kõnele- nud selle asja üle, aga õpetaja naeratas viisil, mis tunnistas, et ta oli asunud vastase laagrisse. Ning seda võis ka mõista, kui tuletada meele, et õpetaja oli võtnud osa panga asutamisest. Pealegi jõudsid kaupmees ja Alma otse jutujutamise keskel päralt. Oli kuulda, kuidas õpetajaproua Almat palus astuda ees läbi ukse. Jutt pangast oli vana kirikuisa meele teinud nukraks. Ta oli juba kahevahel, kas ta isegi Nahinenile peaks kõnelema oma teisest murest. See mure oli talle aga muutunud koormaks, millest ta pidi vabanema. Nii käänles ja väänles ta siis hetke paigal ning algas siis viimaks. Kõneldi nimelt, et olevat olemas maa äraandjaid, sääraseid, keda karistatakse raske karistusega, sääraseid, kes hakkavad vastu seaduslikule valitsusele ja ülemusele. Ja nimelt räägitakse, et... seda ei või ju küll keegi teada, kas see on tõsi, kuid... ta ei uskuvat seda ja see ei võivat olla tõsi. Someri peremees olevat alati olnud tõsine ja tubli mees, seda võivat ta kinnitada, kuigi see olevat ta enda poeg. Pigemini võiks seda juba uskuda Arvo Mäkimatkast, kuigi seda vaevalt ka temast võiks arvata. Aga üheskoos olevat nad igatahes minema läinud. Nimelt olevat Someri peremees kogu talve jooksul hankinud Vene sõjaväele loomatoitu ja vilja, ning Peterburisse olevat ta ka midagi viinud, kuna ta ju kor-

duvalt olevat seal käinud ning tihti kauaks ära jäänud. Ning nüüd olevat ta jällegi asunud teele ja olevat juba kaks nädalat ära, ning ta tütar, nimelt Alma, kinnitavat, et ta ärasõidul ei olevat teadnud, millal ta tagasi tuleb. Ning, mis inimesed need siis õieti olevat, sääraseid, kes hakkavad vastu seaduslikule valitsusele ja ülemusele? Kus tegevat nad seda? Jah, kuidas tegevat nad siis seda? Kas nad siis kuskil ringi reisivat? Kas on selles ehk midagi tõtt, et olevat inimesi, kes hakkavat ülemusele yastu ja keda Venemaal mõistetatavat eluajaks vangis?

Õpetaja oli muutunud tõsiseks ja tähelepanelikuks. Ta ei võinud eitada, et ka tema oli kuulnud saladuslikest reisijaist, kes öösel valeriudeis teele olevat asunud ja kadunud, kes ölekoormaisse peidetuna olevat sõitnud üle Rootsji piiri või ka suuskadel otse üle mere. Isegi tervetes karjades kõneldi, olevat nad põhjapoolsemaid salateid mööda lipsanud välismaale. Nii mõnigi olevat sattunud sandarmite küüsi ja oma juuguse eest pidanud tasuma eluga. Ning sellega ei võivat ka kuidagi olla nõus, et Soome mehed sel kombel oma isamaa viivad hädaohu. Olevat selge, missug. tagajärg ootavat maad ja kogu rahvast säärase ettevõtete pärast: täieline venestamine ning siis alles veel millised ahelad! Ning kes võis seda teada, kas keegi suudaks elusalt vabaneda sellest vangistusest. Süütud peaksid muidugi kandma säärase juhustotsijate teguviisi tagajärgi. Sest kas olid nad siis midagi muud kui juhustotsijad, need mehed, kes teevad tegemist säärase ettevaatamatute ning otse roimarliste ettevõtete-ga?

Vana kirikuisa kuulatas õpetaja kõnelemist, hallid kulmukarvad varjasid karedate harjadena silmi ja tugev nina oli täis õhku, mis vihisedes tungis kopsudesse. Ta alles erksad silmad olid rahutus tardumuses kiindunud õpetajale ning ta huuled olid tugevasti kokku pigistatud. Õpetaja pühkis oma kummaliste pikkade ja valgete sõrmedega oma juuksed otsaesiselt pealaele, vaatles täis pehmust läbi prilli oma külalist ja astus otse ta ette.

„Aga seda te ju ometigi ei arva, et täiskasvanud mehed ja ausad inimesed teevad tegemist sarnaste sõitudega. Someri peremees on ju ka varem kauemat aega ära olnud, ning kuigi Arvo Mäkimatka pole veel tahtnud saada tõsiseks meheks, siis pole ta siiski ka just seesugune, kes sarnase asjaga hakkama saaks. Need on väärtusetu lapsearuga inimeste ja mõtlematute poisinolkide sõidud... Ja-jah, neid on küllalt olemas, ka haritlaste hulgas, ning sarnased nad peaasjalikult ongi. Säärase jaoks on juhtumustel alati olnud oma külgetõmbamise jõud. Aga ma arvan, et kaupmees ja neiu Alma on jõudnud juba pärrale, ning ka minul on mu sõpradele midagi jutustada...“

Tuuna peremees jäi ikka alles istuma ja ta sile, aetud lõug värises. Õpetaja pani käe ta õlale, nagu tahaks ta teda kõnelemisel aidata. Viimaks läks vanamehel korda sõnu suust välja kogelda:

„Ää... ää... ää... kõik inimesed ütlevad igatahes seda, et nüüd Someri peremehel on lõpp konservikarpide einetega ja linnajookidega. Võib-olla pole ta enam eluski.“

Õpetaja kummardas vanamehe üle.

„Armas sõber, te teate ju, mis on juhtunud Someril. Eks ole? Vaadake, peremees on vist küll seepärast nii kaua teel, et siin kodus — noh, te olete muidugi sellest kuulnud või mõistate mind vähemalt. No jaa, kägu on lennanud lepalinnu pessa ja teeb seal palju kahju.“
(Järgneb.)

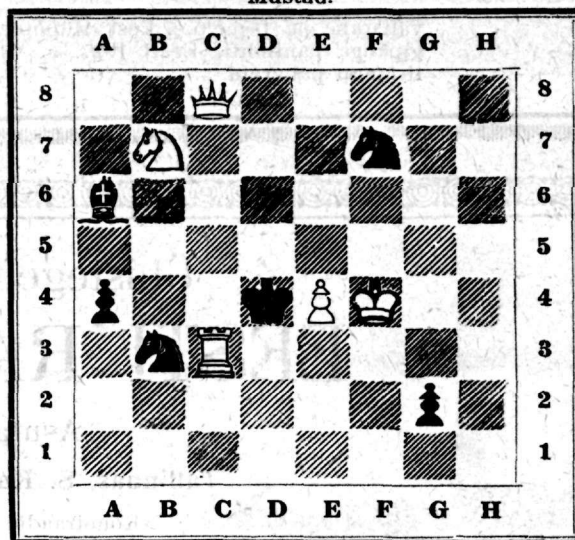
Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 72.

Kokku seadnud V. de Barbieri (Riias).

Mustad.

Valged.

Valged: K f4, L c8, V c3, R b7, E e4.

Mustad: K d4, O a6, R b3 ja f7, E a4 ja g2.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Lahendusi palutakse saata: Tallinn, Narva mnt. 26, krt. 6, A. Burmeister.

Õiendus: E. Karpi ülesandes nr. 71 peab d4 ruudul valge ettur ja d5 ruudul must ettur olema.

J. Colpa ülesande nr. 70 lahendus.

1. L a7—c5, V d5 : c5.

2. R e5—d3 annab matt.

1. (L a7—c5), K f4 : e5,

2. O e7—d6 annab matt.

1. (L a7—c5), ükskõik,

2. L või R annab matt.

Õiged lahendused saatsid: n. ltn. E. Kostabi, stud. techn. V. Tepaks ja E. Karp (Tallinnast), veltv. J. Mürk (Tapalt), stud. jur. Jaan Voitka (Tartust), J. Ungerson (Elvast), H. Ilus (Võrust).

Eesti Kommerts Pank

Peapank: Tallinn, Suur Karja 7

Osakonnad: Tartu, Viljandi, Pärnu, Valga, Petseri, Narva ja Haapsalu

Peapangal oma telefoni keskjaam väljakutsega „Kommertsbank.“

Peale selle otseühendus panga juhatusega telef. 9-89, 1-57, 22-09.

Telegraafiaadress „Kompa.“

Sissemakstud põhikapitali Kr. 1.400.000.—.

Võtab raha hoiule

Annab laenusid

vekslite, obligatsioonide ja mitmesuguste väärtuste kindlustusel.

Ostab ja müüb

välisraha ja -tshekke, Eesti Hüpotee-
gipanga pantlehti, Eesti 1927. a. vä-
lismaa laenu pabereid.

Saadab raha

teistesse linnadesse kodu- ja välismaal.

Toimetab kõiksugu pangaoperatsioone.

Korrespondendid

kõigis kodumaa linnades, alevites ja
tähtsamates välismaa linnades.

Kiire pangatalitus.

PANGA JUHATUS.

Ühistegeline Keskpank

EESTI RAHVAPANK.

Asutatud 1920,

Tallinnas, S. Karja tn. 19, oma majas.

Kõnetraadid 2-02, 24-13 ja 28-28.

Võtab hoiusummasid tähtajalisele ja jooksvale arvele ja maksab ajakohaseid hoiuprotsente.

Võtab liikmeks kõiki ühistegelisi asutusi, kogukondlikke omavalitsusi ja riiklikke iseseisvaid ettevõtteid ja annab nendele laenusid.

Korraldab riiklikkude laenude andmist asunikkudele ja kalameestele.

Toimetab rahasaatmist ja sissenõudmist kõikides Eesti linnades ja alevites korrespondentide-ühispankade kaudu.

Eesti Rahvapanga liikmeks oli 1. jaanuaril 1929. a. 257 ühistegelise asutust ja kogukonna omavalitsust.

Arveteseis 1. jaanuaril 1929. a. Kr. 4.998.323-10

Juhatus.